

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Кафедра психологічної та педагогічної антропології
Психологічна служба

До 300 – річчя з дня народження Г. С. Сковороди

МОДЕЛІ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ У СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ КОНТЕКСТАХ

Models of life creating in modern socio-cultural context

Матеріали доповідей вузівської науково-теоретичної
інтернет-конференції для студентів, аспірантів, викладачів, учителів шкіл,
вихователів

14 листопада 2022 р.

Харків-2022

Редакційна колегія:

- Дорожко І.І. - голова оргкомітету, завідувач кафедри психологічної та педагогічної антропології, доктор філософських наук, кандидат психологічних наук, професор;
- Туріщева Л.В. - відповідальний секретар оргкомітету, доцент, кандидат психологічних наук;
- Малихіна О.Є. - доцент кафедри психологічної та педагогічної антропології, кандидат психологічних наук;

В 54 Моделі життєтворчості у сучасних соціокультурних контекстах: Матеріали вуз. наук.-теорет. інтерн.-конф., 14 листопада 2022 р., Харків / Харк. нац. пед. ун-т; за ред. І. Дорожко, Л.Туріщева, О.Малихіна – Х.: ХНПУ, 2022. – 73 с.

Затверджено

Редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 10 від 19.10.2022 р.)

Збірка включає матеріали аспірантів, студентів, учителів шкіл, викладачів, які подано до участі у вузівській науково-теоретичній інтернет-конференції 14 листопада 2022 р. Матеріали рекомендовано до друку: редакційно-видавничою радою (протокол № 10 від 19.10.2022) Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

The collection includes report materials of postgraduates, students, school teachers and lecturers, which were given to participate in university scientific and theoretical internet-conference 14 November 2022.

УДК 159.923 (082)

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2022

ЗМІСТ

<i>Вступне слово. Дорожко І., Туріщева Л., Малихіна О.</i> СКОВОРОДИНІВСЬКА ФІЛОСОФСЬКА ТРАДИЦІЯ ЯК ГЕНЕРАТОР РОДИННОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ	7
<i>Алексєєва Н.</i> РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	11
<i>Алієв Х.</i> НАВЧАЛЬНА ЛАБОРАТОРІЯ КАФЕДРИ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА ЦИФРОВОЇ ДИДАКТИКИ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ	12
<i>Балюк О.</i> РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	13
<i>Бекетова О.</i> РЕКЛАМА В ЖИТТІ ДИТИНИ	14
<i>Бережна Н.</i> ВИХОВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО ЧИТАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	15
<i>Бондаренко О.</i> АСПЕКТИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	16
<i>Бондаренко М.</i> МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	17
<i>Бортнік К.</i> РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	18
<i>Ван Чжен</i> РОЛЬ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ У СУЧАСНІЙ	19
<i>Вердіна С.</i> ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ	20
<i>Виходцева Д.</i> ДІАГНОСТИКА ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	21
<i>Волинкіна Н.</i> РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В НОВИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ШКОЛІ	22
<i>Волкова Ю.</i> ОЦІНКА РІВНЯ СИТУАТИВНОЇ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	23
<i>Воропаєва О.</i> ФАКТОР СТРЕСУ УЧНІВ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО	24
<i>Воскобойнікова С.</i> ДІАЛОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА	25

<i>Гавриш І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ В СТУДЕНСЬКОМУ ВІЦІ	26
<i>Григоренко В.</i> СУЧАСНІ ВИКЛИКИ І ТЕНДЕНЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДХОДУ У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ	27
<i>Гуріна С.</i> ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	28
<i>Гусенко К.</i> ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	29
<i>Дидіна В.</i> ВПЛИВ ФІТНЕС-ТЕХНОЛОГІЙ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛЮДИНИ	30
<i>Diomidova N.</i> CHARACTERISTICS OF THE TEACHER'S IMAGE	31
<i>Дорожко І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАСТІЛЬНИХ ІГОР РОЗМОВНОГО ЖАНРУ У РОБОТІ ЛОГОПЕДА.....	32
<i>Доценко С., Лебедєва В., Холтобіна О.</i> ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА ПРО ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ МОРАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОТОЧУЮЧОГО СВІТУ.....	33
<i>Доценко С., Холтобіна О.</i> СТАВЛЕННЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ДО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ СІМ'Ї	34
<i>Дядечко Т.</i> ЯК ПРИЩЕПИТИ ДИТИНІ ЛЮБОВ ДО СЛУХАННЯ КЛАСИЧНОЇ МУЗИКИ	35
<i>Євченко Т.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОДІАГНОСТИКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	36
<i>Єфименко Н.</i> ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	37
<i>Іванов В.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМПАТІЇ ПІДЛІТКІВ	38
<i>Коваленко Л.</i> РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	39
<i>Кривуля Ю.</i> АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ТИПІЗАЦІЇ В ТИПОЛОГІЯХ ОСОБИСТОСТІ НА ОСНОВІ АРХЕТИПІВ К. ЮНГА	40
<i>Крилова К.</i> ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА І РОБОТА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	41

<i>Левацька А.</i> ФОРМУВАННЯ СЛОВЕСНО-ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ ГРИ	42
<i>Левченко А.</i> ПСИХОЛОГІЯ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ	43
<i>Маркелова А.</i> ВПЛИВ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	44
<i>Маркіна І.</i> ВИКЛИКИ В НАВЧАННІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	45
<i>Матвєєва А.</i> ПСИХОЛОГІЯ КОЛЬОРУ В РЕКЛАМІ	46
<i>Мирошник М.</i> ЛЕПБУК НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	47
<i>Мишаченко Л.</i> МОВНІ ЗАСОБИ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В РЕКЛАМІ	48
<i>Мірошніченко О.</i> ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІТЬ ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	49
<i>Олефіренко О.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ БУЛІНГ-ПОВЕДІНКИ УЧНІВ	50
<i>Очеретяна О.</i> РОЛЬ ГРИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ	51
<i>Петухова А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ УВАГИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	52
<i>Плотнікова Т.</i> ПРОФІЛАКТИКА СТЕСОВОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ	53
<i>Семенченко Г.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ	54
<i>Сенчук П.</i> ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ КОЛЬОРУ НА ПРОЯВ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ	55
<i>Соловійов М.</i> РОБОТА ВЧИТЕЛЯ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	56
<i>Сорочан З.</i> ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	57
<i>Хвостик А.</i> ГОТОВНІСТЬ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ	58
<i>Черкашева К.</i> ОСНОВИ ПСИХОДІАГНОСТИКИ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ...	59
<i>Чеснокова Н.</i> ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	60
<i>Чжан Чжень</i> ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА	61

Чжоу Ань ОСОБИСТІТЬ, МИСТЕЦТВО ТА ТВОРЧІСТЬ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	62
Шабетя К. КАЗКОТЕРАПІЯ, ЯК СУЧАСНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ДИТИНИ	63
Шуть Т. МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ЗБАГАЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	64
Юсіфова Н. ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ АКТИВАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	65
Гуренко С. ДО ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРОВАНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	66
Ларіна І. ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ	67
Ларіна І., Коновал І. ІНТЕГРАТИВНІСТЬ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ	68
Ларіна І., Огаркова Н. ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	69
Ларіна І., Ритік В. ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	70
Холтобіна О., Москаленко В. НАРОДНА ПЕДАГОГІКА У СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	71

ВСТУПНЕ СЛОВО

Сковородинівська філософська традиція як генератор гуманізації родинного виховання в Україні

Справжнє родинне виховання є глибоко національним за сутністю, змістом, характером та історичним покликанням. Закономірно, що різні ознаки, якості людей залежно від їх національної приналежності потрібно виховувати не однаковими, уніфікованими для багатьох народів, націй, а навпаки, різним змістом, засобами методами виховної роботи, які виробилися в кожній нації протягом віків і, які є складовою, невід'ємною часткою її самобутньої матеріальної та духовної культури.

Саме тому, без історичної пам'яті родинне виховання втрачає свою буттєву укоріненість, а дитина – культурну, національну та транстемпоральну ідентичність. Історична пам'ять є важливою умовою забезпечення когерентності між суспільним ідеалом та суспільно визнаною метою родинного виховання у суспільстві ризику, яка полягає у формуванні соціально відповідальної, всебічно і гармонійно розвинутої особистості, громадянина і патріота. Родинні традиції і родинні династії існують також через включення історичної комунікації, смисли якої зберігаються у пам'яті членів родини [1].

Українська філософська традиція, починаючи з філософії Київської Русі, характеризується акцентуванням морально-духовного змісту виховання взагалі і родинного зокрема. Основні смисли батьківських «Повчань» Володимира Мономаха своїм дітям, витримані у дусі християнської етики, набули подальшого розвитку у філософському вченні Г.Сковороди, де філософсько-виховна складова має потужний евристичний потенціал, активізація якого відповідає викликам суспільства ризику.

У філософській спадщині Г.Сковороди родинне виховання розглядається у контексті християнської етики, але не у тому її спрощеному вигляді, як вона постає в Володимира Мономаха. Він мав родину, але безпосередньо і систематично не займався родинним вихованням. Повчання Володимира Мономаха радше мають форму заповіту [3;4]. Їх можна також вважати

зверненням до молоді генерції. У Сковороди такі звернення втрачають свій апелятивний характер і стають складовою частиною його живої етики. Славу українського Сократа він здобув через мистецтво діалогу, який є водночас філософською рефлексією, байкою або дружньою розмовою, яка була улюбленою формою його філософування. Сковорода не мав власної родини, але гостро відчував її проблеми духовного характеру, спричинені експортом філософії Просвітництва.

Передусім треба зазначити, що у своїй філософії родинного виховання він вимагає відповідального ставлення до дітей, які можуть бути як «добре», так і «зле» народженими. Ризики стартової позиції і небезпеки хибних виховних стратегій відчуються у листах Г.Сковороди М. Ковалинському, якого він сприймав як свого духовного сина. Родинне виховання у Г.Сковороди є справжньою школою життєтворчості, де головними орієнтирами виховання виступають християнські чесноти, передусім віра, любов, краса, вдячність. Де серце людини – центральний об'єкт виховання моральних якостей особистості, зокрема чесності, мудрого милосердя, справедливості, мужності, стриманості, зневаги до земних спокус тощо. Як вважав Г.Сковорода, серце людини взаємодіє з думкою і силою (волею), тому його виховання на фундаменті національних та загальнолюдських добродієностей – запорука істинного виховання. Виховання волі людини, без чого не можлива єдність думки, слова, дії, необхідний органічний елемент родинного виховання Г.Сковороди. При цьому міжпоколінна справедливість забезпечується дотриманням екзистенційно значущих людських якостей (доброта, довіра, вдячність, радість).

Родина для нього, як і у ранній західноєвропейській філософській традиції, - це передусім дім. Повернення додому – це один з улюблених мотивів Г.Сковороди. Дім у філософії Сковороди є символом відкритої світові родини. Вона не привласнює і не прив'язує до себе дітей, а ставить їх на шлях самостійного життя з перспективою можливого повернення додому. Тут сама собою напрашується паралель з великим сучасником Г.Сковороди – І. Кантом.

Як великий представник Просвітництва І. Кант також відстоював ідею про всемогутність виховання мав недовіру до таких агентів виховання як родина і держава. Перші, за Кантом, будуть виховувати дитину для дому, а другі – для

держави, забуваючи про саму людину.

На відміну від Канта, Сковорода довіряє «дому», тобто символу родини і простору родинного виховання. Але ця довіра ґрунтується на впевності у виховному потенціалі християнської доброчинності. Людина у Сковороди стає особистістю через те, що вона свідомо визначає своє ставлення до навколишнього. Вона є особистістю, оскільки має своє обличчя, але вона має і своє серце. «Філософія серця» Г.Сковороди переконує, що серце перебуває у стані постійного руху відповідно до своєї природи, а по суті воно «нейтральне». При народженні дитини серце за своєю суттю є нейтральним, воно саме по собі ні добре, ні зле, ні істинне, ні хибне. За Г. Сковородою, серце може рухатися в двох протилежних напрямках: до добра або зла, до правди або брехні. Нейтральним серце перестає бути внаслідок сімейного, шкільного або громадського виховання. Сімейне, шкільне, громадське виховання зумовлюють рух серця до добра або зла, до правди або брехні. Г.Сковорода виокремлює «два серця», а саме йдеться мова про перехід від одного стану до іншого. Два серця як неподільна, але роздвоєна єдність, становлять єдине ціле – саму суть людської особистості [2,с.652]. Г. Сковорода надавав особливого значення саморозвитку, самопізнанню та самовихованню особистості, вважаючи їх основними засобами духовного розвитку і морального самовдосконалення. Основою родинного виховання у Сковороди є ідея сродності, яка має потужний виховний потенціал.

Засобами родинного виховання, яким гуманістичним воно не було б, важко розкрити смисли сродності, бо на практичному рівні вони вже перестають бути універсальними і перетворюються на індивідуальні орієнтири «вдалого життя», яке є метою усякого виховання, в тому числі й родинного. Сродність праці визначається тут не умоглядно, а через активно-діяльне самопізнання. Якщо звернутися до основних принципів трудової етики Г.Сковороди – «спорідненої праці» і «рівної нерівності», то це перед усе вираження у завершеній формі стихійного народного світосприйняття на основі споконвічної культурно-моральної традиції вільної улюбленої праці, що тільки і забезпечує щасливе існування. А розпізнати «споріднений» тип діяльності можна лише на підставі споглядальної саморефлексії, яка, до того ж сьогодні, як ніколи, актуалізується у соціально-політичному та соціально-педагогічному сенсах. Г.Сковорода, першим

в українській філософській традиції обґрунтував гуманістичний принцип природовідповідності виховання. Ідею природовідповідності Г.Сковорода сам втілював у своїй життєдіяльності. Філософ підкреслював, що в кожній дитині з народження закладено природою здібності, властивості до певної діяльності, тобто таємний «закон сродності» [2].

Опора на національні традиції у родинному вихованні посилює вплив батьків на дитину, навчає сприймати інтереси національного цілого як власні. Сковородинівська філософська традиція була і залишається потужним генератором гуманізації родинного виховання в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пономарев А. П. Развитие семьи и брачно-семейных отношений на Украине / А. П. Пономарев. – К. : Наукова думка, 1989. – 320 с.
2. Сковорода Г. : ідейна спадщина і сучасність / [відп. ред. І.Стогній]. – К. : 2003. – 716 с.
3. Федяєва В. Л. Сімейне виховання в історичній ретроспективі (друга половина XIX – XX століття) : монографія / В. Л. Федяєва. – Херсон : РПО, 2010. – 348 с.
4. Федяєва В. Етно-соціальні аспекти сімейного виховання в Україні кінця XIX – початку XX століття / В. Федяєва //Шлях освіти. – 2005. – № 2. – С. 44-47.

І. Дорожко, Л. Туріщева, О. Малихіна

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Емоційна сфера людини дуже різноманітна. Такі емоції, як гнів, страх, радість діти демонструють з раннього дитинства. Поступово коло емоцій ускладнюється та розширюється, але далеко не всі емоційні стани знаходяться у полі усвідомлення дітьми. Позитивні емоції дають дітям відчуття безпеки і надійності. Негативні ж емоції, навпаки, сигналізують про небезпеку і незадоволення. Для того, щоб діти змогли успішно адаптуватися в суспільстві, їм потрібно навчитися вміти розпізнавати, контролювати свої почуття і емоції, усвідомлено впливати на них і вміти розрізняти і визнавати почуття інших людей, тобто володіти розвиненим емоційним інтелектом.

Питаннями в області емоційного інтелекту займалися: Д. Гоулман, Д. Люсин, Дж. Майер, П. Селовей, Д. Карузо, Л. Виготський та інші.

Емоційний інтелект – це здатність розбиратися в емоційному світі людського життя: розуміти емоції і емоційне підґрунтя відносин, застосовувати свої емоції для вирішення завдань, пов'язаних з відносинами та мотивацією.

Для дослідження емоційного інтелекту у дітей молодшого шкільного віку найчастіше використовуються такі методики: методика «Словник емоцій» і методика «Тест експресії обличчя». Методика «Словник емоцій» розроблена для діагностики дітей дошкільного та шкільного віку. Дана методика спрямована на виявлення кількості емоцій, які може назвати дитина. В методиці «Тест експресії обличчя» дитині пред'являється ряд фотографій, на яких зображені герої літературних творів. Дитині необхідно описати ті емоції, які відчувають герої, зображені на малюнку, таким чином формуючи можливість ідентифікувати емоції інших та власні.

Недостатнє формування емоційної сфери психіки може спричинити за собою виникнення багатьох внутрішньоособистісних і міжособистісних проблем і конфліктів, наприклад, таких як неприйняття себе та інших, невміння працювати в команді, невміння управляти своїми емоціями тощо.

**НАВЧАЛЬНА ЛАБОРАТОРІЯ КАФЕДРИ ТЕХНОЛОГІЙ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА ЦИФРОВОЇ ДИДАКТИКИ В
ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ**

Через пандемію COVID-19 і російське вторгнення в Україну, дистанційне навчання стає не просто зручністю, а необхідністю. Тому в нових реаліях викладачам та здобувачам освіти вкрай важливо знати, вміти та ефективно використовувати сучасні цифрові технології.

Діяльність нашої лабораторії спрямована на надання здобувачам та науково-педагогічним працівникам університету знань та формування їх практичних навичок щодо впровадження цифрових технологій в освітній процес університету; організації та проведенні стажування науково-педагогічних працівників на платформі дистанційної освіти Moodle; організації та проведенні консультацій, вебінарів, майстер-класів щодо створення цифрового контенту для дистанційних курсів; розробці інструкцій, методичних рекомендацій щодо практичного використання освітніх платформ та ресурсів; створенні освітніх відкритих дистанційних курсів для здобувачів та науково-педагогічних працівників в межах неформальної освіти, проведення анкетування, моніторингу здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників щодо розвитку цифрових компетентностей, тощо.

У межах лабораторії розробляються спільно з провідними викладачами кафедри методичні рекомендації, навчальні та робочі програми з дисциплін; організовуються та проводяться заходи (вебінари, онлайн-консультації, стажування) із формування цифрових компетентностей.

Системне використання цифрових технологій є гарантом якісного навчання, тому важливим є постійне самонавчання та саморозвиток в даному напрямку.

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стрімкий розвиток технічного прогресу вимагає від людини нових якостей для повноцінної її реалізації у суспільному житті, зокрема навичок критичного мислення, що дозволяють швидко орієнтуватися в потоці інформації, приймати обґрунтовані рішення. Тому актуалізується питання щодо розвитку критичного мислення у процесі викладання різних предметів, зокрема іноземної мови.

Специфіка іноземної мови як навчального предмета надає значні можливості для розвитку критичного мислення учнів:

- навчання іноземної мови спрямовано на формування комунікативних умінь, які є важливим інструментом для розвитку критичного мислення;

- різні види мовленнєвої діяльності передбачають роботу з інформацією шляхом її аналізу, обговорення, створення учнем усного чи писемного повідомлення, що є змістом методів технології розвитку критичного мислення;

- ознайомлення з культурою іншої країни у порівнянні з культурою власної держави сприяє розвитку навичок критично осмислювати соціокультурні реалії іншої країни, толерантного ставлення до її традицій;

- своєрідним є процес включення методів розвитку критичного мислення у навчання іноземної мови: методи, що передбачають формулювання аргументів на доведення власної позиції, глибокого аналізу тексту, зорієнтовані на учнів з високим рівнем володіння мовою, з іншого боку, вчитель має стимулювати всіх учнів до висловлювання, що створює можливості для розвитку критичного мислення безпосередньо через діяльність;

- розвиток критичного мислення передбачає надання учням права на помилку, тому вчителю варто виховувати в собі та в учнів ставлення до помилки як до елемента навчання – показника складнощів.

Отже, у процесі вивчення іноземної мови складаються сприятливі умови для розвитку в учнів критичного мислення.

РЕКЛАМА В ЖИТТІ ДИТИНИ

Реклама оточує нас усюди: вивіски на вулиці, телевізор, інтернет, брошури, радіо та багато іншого. У різних формах вона незмінно з нами з самого дитинства. Який вплив реклами на дітей і які хитрощі в ній використовують маркетологи?

Для дітей є характерним те, що однотипна реклама не викликає в них роздратування, та може переглядатись ними досить довго. Одну і ту ж рекламу дітлахи можуть передивлятися багато разів, та їх інтерес при цьому не ослабне. Увагу дітей у першу чергу привертає рух на екрані та яскрава картинка, а не головний посил та повідомлення в рекламі. Сама ж інформації у ролику сприймається ними несвідомо. Сучасна реклама загалом часто відрізняється динамічністю. Інтенсивність образів, які змінюють один за одним, є високою. Дорослий за бажанням може легко перемикнути на іншу програму – дитина ж у цьому випадку буде підпадати під вплив. Візуальні образи змінюються з такою швидкістю, що дитяча увага просто не встигає втомитися і слухняно слідує за ними. Тому про який би товар не розповідалось, ролики, спрямовані на дітей, відрізняються своєю швидкістю, яскравістю та незмінною «веселістю». Можна помітити, що в ній ніколи не повідомляється інформація про продукт як такий.

Звісно, дітлахи – це завжди дієвий спосіб, що має вплив на гаманець батьків. Маркетинг, що орієнтується на дітей, вдається до найрізноманітніших прийомів, щоб це використати. Привабливі для дітей товари розміщуються на нижніх полицях супермаркетів, створюються рекламні мультики, використовуються відомі персонажі при оформленні різноманітних товарів, активна реклама на телебаченні певних іграшок перед святами (під Новий рік).

Звичайно, маркетологи використовують для особистої вигоди особливості сприйняття дітьми реклами. Але, мабуть, у кожного знайдеться ряд роликів, що стали дуже важливою складовою власного дитинства, а також частиною цілої епохи рекламної культури, що досі є такою рідною серцю.

ВИХОВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО ЧИТАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасний світ ставить нас перед необхідністю відповідати на певні життєві виклики. Одним з них є перехід на дистанційне навчання. Особливо непростим завданням стає не тільки навчити молодших школярів читати, а й цікавитись книгою, мати справжній інтерес до читання.

Оскільки спілкування з учнями відбувається онлайн, то усі напрацьовані види роботи пристосовуємо до цього. Часто ситуація примушує користуватися електронними підручниками для засвоєння програмового матеріалу. Але вчитель може демонструвати друковані книги, гортати сторінки, мотивувати цікавитися тими книгами, що є у дітей в безпосередньому доступі.

Літературні цікавинки, знайомство з авторами, безліч різноманітних завдань до творів можна подавати у вигляді презентацій. Можливості вчителя розширюються з використанням відеоматеріалів. Доречні фрагменти фільмів або мультфільмів, знятих за літературними творами, звернення до читачів сучасних авторів. Рекламувати програмовий матеріал та книжкові новинки можна за допомогою буктрейлерів. Це - дуже сучасний вид роботи.

Онлайн можна провести бібліотечний урок, на якому влаштувати мандрівку бібліотекою, завітати на книжкову виставку, взяти участь у вікторині, організованій бібліотекарем.

Активно долучати учнів до роботи можна під час уроків позакласного читання. Кожна дитина готує презентацію книги або якогось матеріалу і виступає так само як і у класі, під час конференції, або записує відео презентацію, або готує комп'ютерну презентацію обраного твору, або разом із дорослими створює буктрейлер чи лепбук до обраного твору, навіть власні ілюстрації можуть стати поштовхом до читання нового твору.

Тож дистанційне навчання не є перешкодою, щоб вчитися читати і справді полюбити книгу. А для сучасного вчителя – це можливість бути креативним і досягати поставленої мети.

АСПЕКТИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Що таке патріотизм і як його виховати? Якщо говорити про визначення, то різні країни світу приблизно однаково формулюють саме визначення – любов до Батьківщини, але по-різному здійснюють патріотичне виховання молоді.

Як учитель історії, й в першу чергу - історії України, я вважала, що довгий час на державному рівні в Україні не надавали пріоритетного значення патріотичному вихованню саме в дусі тих традицій, що притаманні нашому народові, що ґрунтуються на національному світосприйнятті, традиціях, притаманним тільки нам рисам. Все змінилося майже в одну мить.

Ранок 24 лютого 2022 року гостро поставив перед нашим суспільством необхідність прийняття на законодавчому рівні певних механізмів та методів національно-патріотичної роботи з молоддю, що відповідали би поточній ситуації.

Звернемося до визначення, поданого в «Державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання на 2020 – 2025 роки». Що принципово нового дає це формулювання? Гадаю, що тепер реалізуючи закладені в документі позиції ми зможемо подолати наративи, що формували в нас почуття національної меншовартості, нав'ювали переконання в перевазі «старшого брата». Також навмисне поширення російськомовної літературної та музично-пісенної продукції, висвітлення неправдивої історії, висміювання українського характеру й традицій формувало явище скоріше негативне відчуття й нагадувало етноцид. Хоча завжди ми знали, що «патріотизм» - це любов до своєї країни, що це особлива любов, яка поєднується з відчуттям особистої ідентичності з країною, з готовністю пожертвувати собою заради неї, але водночас розмірковували на тему патріотизму згідно з висловом І. Кантом, «ми любимо те, що приносить нам вигоду». Патріотизм не може бути своєрідною вдячністю за достаток, благополуччя, безпеку.

Час розставляє все по місцях. Наші діти, чий батьки, зараз віддають своє життя на полі бою вже інакше відносяться до всього, що раніше здавалося чи високо парним, як-то віддати життя, чи сором'язливим - покласти руку на груди під час співу гімну. Велику роль відіграють слова, але багатократно вони підсилюються конкретними діями. Настав час діяти.

МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Молодший шкільний вік є якісно особливим етапом психічного розвитку дитини. Особливості психологічного розвитку молодших школярів було розглянуто в роботах Л.С.Виготського, Д.Б. Ельконіна, П.М.Якобсона та інших.

Особистісна характеристика, що з'являється в дитини, коли вона переходить у вік молодшого школяра – це усвідомлення та прийняття своєї внутрішньої позиції, тому цей вік доцільно окреслити «зрілим дитинством».

Молодший шкільний вік характеризується зміною основної діяльності з ігрової на навчальну, а також появою нової соціальної ролі дитини в суспільстві. Саме через виявлення цих показників можливо дослідити певні особливості психологічного розвитку дітей цього віку.

Основними методами для виявлення особливостей психологічного розвитку молодших школярів є дослідницькі методи та методи, що активно впливають на особистість. Також до методів психологічного дослідження відносять: організаційні методи, емпіричні методи, методи обробки даних і інтерпретаційні методи.

Організаційні методи: порівняльний, лонгітюдний, комплексний.

Емпіричні методи: спостереження та самоспостереження, експеримент, психодіагностика, аналіз результатів діяльності.

Методи обробки даних: методи кількості та якості, що систематизують результати досліджень.

Інтерпретаційні методи: аналіз психологічних даних у процесі та виділення критичних стадій.

Отже, методи виявлення особливостей психологічного розвитку молодших школярів дозволяють досліднику з'ясувати їх рівні розвитку та побудувати план дій, який допоможе молодшому школяреві стати успішним у діяльності та спілкуванні.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Успішність розвитку комунікативних навичок старших дошкільників, за поглядами психологів, залежить від наявності в них бажання спілкуватися, вмінь слухати свого співрозмовника, емоційної взаємодії з ним та опанування знаннями щодо правил спілкування та вміннями їх застосовувати.

Спілкування та взаємини п'ятирічних дітей визначаються наявністю чи відсутністю у дитини значущих для групи моральних якостей. Особливістю розвитку комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку є те, що в 6-7 років у них починає формуватися позаситуативно-ділове спілкування з однолітками, за якого діти не лише розглядають конкретні типові ситуації, а й узагальнюють свої думки про навколишній світ.

Серед факторів розвитку комунікативних навичок особливе місце займає спілкування дітей з вихователями, батьками й однолітками, при чому надважливою є особистісна їх взаємодія в групах, що характеризуються доброю динамікою. Основи співпраці у дітей під час спільних дій розвиваються за мірою розвитку соціально-комунікативних умінь, що простежується у встановленні вибіркового і емоційних контактів зі своїми ровесниками.

Для розвитку комунікативних навичок важливого значення набувають сюжетно-рольові ігри, що передбачають спільну діяльність. Так, у мінігрупах починають формуватися спільні вимоги, колективне планування й узгодженість дій. Крім того, діти під час спільної ігрової діяльності починають зважати на інтереси своїх партнерів, що сприяє розвитку в них почуттів взаємної підтримки, товариства, а також співпереживання щодо невдач і успіхів.

Одним зі шляхів розвитку комунікативних навичок дошкільників є також обмеження часу перегляду ними телевізора, користування комп'ютером або планшетом, оскільки встановлено, що це негативно позначається на комунікативному потенціалі особистості.

здобувач другого року навчання третього освітньо-наукового рівня вищої освіти кафедри початкової і професійної освіти

РОЛЬ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ У СУЧАСНІЙ ХОРЕОГРАФІЇ

Сучасне мистецтво – явище багатоліке та надзвичайно динамічне з погляду перспектив розвитку нових культурно-художніх форм. Важливу роль у процесі осучаснення мистецтва відіграють новітні досягнення у сфері комп'ютерних, мультимедійних технологій. Завдяки новим можливостям з'явилися абсолютно нові жанри масових вистав, такі, як, наприклад, світломузичний спектакль, електронна феєрія, музичне шоу. Мультимедійні технології стали новим потужним інструментом розвитку мистецтв: у музиці з'являється новий спосіб звуковидобування – електронний, у живопису – тривимірна графіка тощо.

Розвиток комп'ютерних спеціальних ефектів відкриває перед творцями кіно безмежні можливості. Тенденція взаємопроникнення технологій хай-тек у мистецтво торкнулася і хореографії, зокрема багато хореографічних проєктів засновані на сучасних аудіовізуальних технологіях. Вони відрізняються синтезуванням як за змістом, тобто вбирають у себе інші види та жанри мистецтва (кіно, телебачення, світлові та відеоінсталяції, спортивно-художні, піротехнічні та ін. елементи), так і за формою, тобто сукупність художніх творів, які створені у конкретному проєкті стають все більш різноманітними за видами та жанрами.

Для повноцінного відтворення свого задуму сучасні хореографи прагнуть якомога скористатися допоміжними засобами сценографії, які максимально наближають глядача до повного розуміння авторської ідеї. Такими засобами на сучасному етапі є насамперед досягнення сучасних мультимедійних технологій, які відкривають шлях до зростання виразних можливостей танцю та його емоційного сприйняття глядачем.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

Дистанційне навчання стало вимогою часу в 2020 році. Епідемія коронавірусу викликала необхідність запровадження дистанційної та змішаної форм навчання. Перші уроки стали випробовуванням як для вчителя, так і для учнів. Завдання у Вайбері, платформа Canvas та відеоуроки Всеукраїнської школи онлайн - це було початком опанування техніками та технологіями дистанційного навчання.

Створити презентацію, показати її під час конференції з учнями, підібрати та відправити учням посилання на відеоурок, виконати та відправити фотографії завдань для самостійної, домашньої, контрольної роботи – все це вчителі опановували самостійно та паралельно із уроками та перевіркою домашніх завдань учнів. І коли вже система організації дистанційного навчання запрацювала, стало зрозуміло, що урокам не вистачає динаміки.

Проривом у проведенні уроків стало використання планшету із графічним режимом. Це давало можливість заздалегідь приготувати текст завдання, малюнок до завдання, та під час конференції займатися розв'язанням. А далі – це спільна робота декількох учнів на одному екрані, з можливістю врахувати внесок у розв'язання кожного. Для організації цієї роботи в учнів та вчителя повинні бути планшети (iPad із стилусами). Альтернативними варіантами можуть бути графічні планшети, які підключаються до ПК чи ноутбука. Графічні планшети бувають різних форматів та із різними доступними режимами (міні, А4, А5; сліпі, що працюють як мишка та графічний планшет з монітором, які використовуються на додаток до основного екрана), що дозволяє підібрати доступний планшет та забезпечує розв'язання головної проблеми – можливість демонстрації математичного контенту: запис дробів, оформлення обчислень у «стовпчик», запис будь – якого математичного матеріалу. Винаходом учителів початкової школи стало використання документ – камери. Це пристрій, за допомогою якого на екран комп'ютера або на великий екран для проектора передаються зображення сторінок підручника, карт, схем, обчислень та будь-яких записів із паперових носіїв.

ДІАГНОСТИКА ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Емоційний світ дитини починає формуватися з перших днів її життя: від першого плачу та усмішки, до широкої гами виявів позитивних та негативних переживань і станів.

Вивченням розвитку емоційної сфери займалися такі видатні вітчизняні та закордонні психологи як: П.К. Анохін, Л.І. Божович, Л.С. Виготський, Т.А. Даниліна, Н.А. Довга, О.М. Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн, П.В. Симонов, Б.М. Теплов, Д.Б. Ельконін, М.І. Лисина, У. Вундт та інші.

Несформована дитяча психіка є більш тендітною та потребує, в значній мірі, більшої уваги в складних життєвих ситуаціях. Але, тут ми зіштовхуємося зі значною проблемою. Невеликий особистий досвід дитини не дає їй можливості висловити свої внутрішні переживання в повному обсязі та в адекватній формі. Так, наприклад, зовнішні прояви сліз у дитини, в своїй основі, можуть мати зовсім різне (інше) емоційне підґрунтя: страх, печаль, сором, невпевненість тощо.

Дослідженню емоційної сфери молодших школярів, на відміну від інтелектуальної, присвячено дуже мало матеріалу, тому вибір діагностичних методик невеликий. Серед них виділяють такі методики діагностики емоційної сфери молодших школярів: 1) Методика «Три оцінки» (А.Липкіна) спрямована на визначення рівня самооцінки, рівня домагань та оцінку позиції учня; 2) Методика «Мої рідні» спрямована на вивчення ставлення учня до найближчого оточення; 3) Методика «Як вчинити?» спрямована на вивчення ставлення до моральних норм, які визначають принциповість особистості.

Ознайомлювати дітей із власними емоціями та допомогати усвідомлювати їх необхідно з раннього дитинства. Це дає можливість дітям, у подальшому, більш впевнено керувати власним життям. А вчителю необхідно намагатися зрозуміти дитину, розібратись у справжніх мотивах її поведінки та бажань, тому, що емоції є зовнішнім проявом мотивів.

РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В НОВИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ШКОЛІ

Учителі, які викладають фізичну культуру в Новій українській школі мають працювати над розвитком таких компетентностей: 1) професійно-педагогічна компетентність - бути обізнаними з новітніми науково обґрунтованими відомостями з педагогіки, психології, методик, інноватики для створення освітньо-розвивального середовища, яке сприяє цілісному індивідуально-особистісному ставленню дітей молодшого шкільного віку; 2) соціально-громадянська компетентність - розуміти сутність громадянського суспільства, володіння знаннями про права і свободи людини, усвідомлювати глобальні (у тому числі екологічні) проблеми людства і можливості власної участі у їхньому розв'язанні; 3) загальнокультурна компетентність - бути здатними розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід і почуття за допомогою мистецтва, усвідомлення власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших; 4) мовно-комунікативна компетентність - володіти системними знаннями про норми і типи педагогічного спілкування в процесі організації колективної та індивідуальної діяльності, уміти вислуховувати, обстоювати власну позицію, використовуючи різні прийоми розміркувань; 5) психологічно-фасилітативна компетентність - усвідомлювати ціннісну значущість фізичного, психічного і морального здоров'я дитини, здатність сприяти творчому становленню молодших школярів та їхній індивідуалізації; 6) підприємницька компетентність - уміти генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення добробуту, розвитку суспільства й держави; 7) інформаційно-цифрова компетентність - здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до вимог сучасного інформаційного суспільства.

ОЦІНКА РІВНЯ СИТУАТИВНОЇ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сьогодні, в зв'язку з війною в Україні, збільшився рівень тривожності у дітей взагалі та учнів початкових класів зокрема. Також причиною високої тривожності можуть бути взаємини в сім'ї, деструктивність вчителя, хвороба учня тощо. Висока ситуативна тривожність спричиняє порушення уваги, зниження мотивації до навчання. Висока особистісна тривожність пов'язана з наявністю невротичного конфлікту, емоційними зривами, психосоматичними захворюваннями тощо. Отже, постає питання оцінки рівня тривожності дітей.

Оцінка рівня тривожності дітей молодшого шкільного віку розглядається в працях таких авторів, як: В. Амен, М. Доркі, О. Карелін, С. Розенцвейк, Ч. Спілбергер, Дж. Тейлор, Р. Темпл та інших.

Тривожна поведінка – це особливий спосіб впоратися з труднощами. Вона може бути пов'язана з типом особистості, темпераментом і іншими особливостями, але може виявлятися і лише в стресових ситуаціях. Особистісна тривожність може формуватися з раннього дитинства, базуватися на індивідуальних особливостях особистості, під впливом різноманітних зовнішніх факторів, а також типів виховання. Ситуативна тривога характеризується станом особистості в певний час і пов'язана з зовнішніми чинниками, що зумовлюють загрозу.

«Шкала оцінки рівня реактивної і особистісної тривожності» Ч. Д. Спілбергера та Ю. Л. Ханіна – це методика, яка дозволяє диференційовано вимірювати і особистісну, і ситуативну тривожність. Цей тест допоможе визначити виразність тривожності в структурі особистості. Простота та ефективність цієї методики дозволяє використовувати її у початковій школі.

Отже, важливо розрізняти й оцінювати особистісну та ситуативну тривожність дітей молодшого шкільного віку. Це можливо дослідити за допомогою методики Спілбергера-Ханіна.

ФАКТОР СТРЕСУ УЧНІВ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО

Складання зовнішнього незалежного оцінювання – це обов'язковий етап у житті кожної молодої людини який супроводжується емоційним навантаженням та власне навантаженням на нервову систему. Щоб створити сприятливі умови та допомогти учневі якісно підготуватися та успішно пройти процедуру складання іспитів важливо забезпечити психологічну підтримку та окреслити труднощі, з якими зустрічаються діти, знайти шляхи їх вирішення.

Традиційно існують три групи труднощів: когнітивні (обробка інформації, обсяг знань та уміння ними користуватися); особистісні (сприйняття процедури проходження, реакції та емоційний стан); процесуальні (складання іспиту є незвичною ситуацією, тому це може спричинити ускладнення складання іспиту та вплинути на результат).

Для того, щоб з'ясувати фактори, які викликають стрес у нинішніх випускників ЗЗСО під час підготовки до ЗНО ми використовували метод онлайн опитування серед учнів 11 класу. Отримані результати дослідження показали, що стрес у підлітків викликають: невпевненість у власних силах; страх погано скласти іспит, адже від цього залежить подальша доля вступу до ЗВО; брак часу на підготовку тому, що потрібно опрацювати великий обсяг інформації; надто вимогливе ставлення вчителя до вивчення його навчального предмету. Найбільш поширеною відповіддю стала безпекова ситуація в країні.

Стресостійкість учнів є фундаментом успішного складання школярами іспитів. Тому ми вважаємо, що зараз особливо важливо забезпечувати належний супровід психологічної підготовки дітей, адаптувавши під онлайн формат (адже не всі діти мають змогу відвідувати такі заходи особисто).

Такий напрямок підготовки можна реалізувати за допомогою проведення тренінгів, консультацій, вебінарів, спеціальних занять, ознайомлювати їх з вправами, що спрямовані на формування стресостійкості.

ДІАЛОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА

Проблема спілкування відіграє важливу роль в сучасних наукових дослідженнях. Актуальність теми полягає в тому, що ведення діалогу та його культура є новим світоглядом суспільства, що, в свою чергу, зумовлено універсальністю його використання у взаєминах між особистостями, державами, націями та народами.

В науковому середовищі над дослідженнями в даному напрямку працювали Р. Померанц, К. Роджерс, М. Бахтін, Р. Зиммель, А. Лосєв, Г. Шпет, Н. Трубецької, М. Бубер, О. Розеншток-Хюсі, П. Флоренський, О. Введенський та інші.

Діалог – це форма спілкування, якою передбачено, що партнери спілкування приймають цінності один одного та орієнтуються на розуміння та визнання один одного. Характерними рисами його є конструктивність спілкування, які зумовлені безконфліктністю та продуктивністю.

За К. Роджерсом діалогічне спілкування має базові принципи, такі як: конгруентність співрозмовників, апріорна довіра до співрозмовника та сприйняття його як рівного, дискусійний (проблемний) та персоніфікований характер спілкування.

Діалогічне спілкування має свій розвиток за наступними рівнями: ритуальне (первинне та достатньо поверхове, вважається формальним), рольове (єдиний простір смислів і поглядів, «чисте спілкування»), монологічне (маніпуляція, імператив, нав'язування власних цілей тощо).

Таким чином, ми розглянули поняття «діалогічне спілкування», принципи та рівні спілкування та зазначили, що діалог – це основа рівноваги міжособистісних взаємин. Основою діалогічного спілкування є прийняття погляду іншого на певні речі, що, в свою чергу, обумовлює взаєморозуміння, узгодження дій, гармонізацію стосунків між людьми.

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ В СТУДЕНСЬКОМУ ВІЦІ

Період завершення формування характеру, прийняття статусу та відповідальності дорослої людини, становлення спеціаліста, усвідомлення студентом змісту діяльності та її взаємозв'язок з майбутньою професією відбувається не одразу, а проходить певні етапи.

Виховання та навчання в вищому навчальному закладі впливають на розвиток особистості студента. Єдність процесів виховання та навчання студентів може забезпечити компонентну організаційну підготовку. Ефективним є таке професійне навчання, яке буде засновано на індивідуальних, теоретичних та практичних вміннях і навичках студента.

Виховання студентської молоді, фахівців із вищою освітою повинно передбачати: всебічний розвиток особистості, формування суспільного ідеалу, збереження традицій, моральність, інтелігентність, толерантність тощо.

Студентам необхідно бачити реалізацію соціальних норм навколо себе, доказ необхідності дотримання правил, які засвоюються в процесі навчання та виховання в вищому навчальному закладі. Основна характеристика мотивації навчання студента полягає в тому, що отримані знання, вміння та навички безпосередньо впливають на якість їх професійної підготовки та формування професійної майстерності особистості.

Реалізація творчості студента містить здатність покращувати свої концептуальні звички. Для студента важливо, іноді, вийти за рамки суворих логічних правил і висновків. Розвиток інтелекту в студентському віці тісно пов'язаний з розвитком творчих здібностей. Тому, важливо актуалізувати не тільки придбання інформації студентом, а й прояв інтелектуальної ініціативи для створення чогось нового. Але при цьому необхідно дотримуватися інтелектуальної дисципліни, адже організація та систематика в навчальній діяльності студента залишається важливою.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ І ТЕНДЕНЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДХОДУ У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Орієнтири сучасної освіти, зазначені в державних законодавчих актах (Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» та інші), акцентують увагу суспільства на одному з головних демократичних орієнтирів, що відображає сутність інклюзивної освіти – забезпеченні безперешкодного доступу дітей з особливими освітніми потребами до освітніх послуг. Упровадження інклюзивної освіти передбачає створення освітнього середовища, яке забезпечує право всіх дітей на освіту, відповідаючи потребам кожної дитини, з урахуванням її індивідуальних можливостей, за умови постійної психолого-педагогічної підтримки.

Сьогодні загострюється потреба щодо розвитку ідей і практик інклюзивної освіти на рівні закладів дошкільної освіти, бо саме дошкільний вік є важливим періодом для дітей з особливими освітніми потребами і має виняткове значення для подальшого розвитку особистості, її соціалізації у суспільстві. Реформування системи освіти, що відбувається сьогодні в Україні, пов'язане з розробкою і впровадженням варіативних підходів, технологій та методик, спрямованих на збільшення результативності процесу соціальної і освітньої інтеграції дітей з особливими освітніми потребами з раннього віку, підвищення рівня їх готовності до самореалізації у суспільстві задля забезпечення максимального розвитку особистості. Активізується пошук шляхів дієвої підтримки дітей з особливими освітніми потребами в усіх освітніх ланках, насамперед у дошкільній, впроваджуються нові види необхідних для дитини освітніх послуг і форм освіти, зокрема, відбувається перехід до інклюзивного підходу, що передбачає ефективну організацію інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у закладах освіти на основі врахування індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Основним завданням початкового навчального закладу є формування соціальних компетентностей учнів початкових класів, які є підґрунтям для формування вміння у людини соціалізуватися в майбутньому. Така людина може самостійно, без сторонньої допомоги, взаємодіяти з іншими людьми. Це є необхідністю формування культури соціалізації вже у молодшому шкільному віці, бо саме в цей період у дітей розвиваються розумові здібності та формується моральне зростання.

Дослідження соціальної компетентності в молодшому шкільному віці здійснювали І. Бах, Н. Бібік, С. Данилейко, М. Савченко та інші.

Соціальна компетентність в учнів початкових класів є інтегральною якістю особистості, яка передбачає опановування певною системою знань, формування умінь і навичок взаємодії в соціумі та здатності оцінювати свої дії та вчинки.

Мета формування соціальних компетентностей: формування позитивного відчуття від перебування поряд з іншими людьми, збагачення досвіду від спілкування з різними за характером та світоглядом людьми. Формування соціальних компетентностей передбачає групову та командну взаємодію дітей, набуття вміння пристосовуватися і визначати особисті цілі, формувати та розвивати свої моделі поведінки. Майбутнє дитини залежить від того, як вона зможе адаптуватись у соціумі за умов, коли поряд не буде дорослих людей. Ця особистісна якість передбачає врахування соціальних норм та прав інших людей. Соціальна компетентність дитини спирається на її навички й поведінку в суспільстві.

Отже, період навчання дитини у загальноосвітньому навчальному закладі є важливим з точки зору формування усіх ключових компетентностей, які важливі для майбутнього життя, серед яких соціальна – посідає особливе місце.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасне суспільство вимагає від особистості сформованості таких компетентностей, як комунікабельність, адаптивність, когнітивна гнучкість, творча ініціативність тощо. Це, в свою чергу, визначає ті проблемні питання, на які має реагувати система освіти, аби підготувати здобувачів до повноцінного життя в соціумі. Відтак одним із магістральних завдань школи є розвиток емоційного інтелекту учнів як запоруки успішної взаємодії з іншими індивідами, як показника високої якості життєдіяльності особистості загалом. Формування емоційної керованості школярів має відбуватися передусім у початковій ланці освіти, разом із тим проблемним і досі лишається питання, у який найбільш доцільний і ефективний спосіб організувати навчально-виховний процес, спрямований на розвиток міжособистісної комунікації учнів, становлення їхньої емоційної стійкості. Вольова регуляція емоцій учня початкових класів відбувається безпосередньо в контексті навчально-пізнавальної діяльності, на чому наголошують В. Москальова, Н. Суворова, І. Андреева та ін. Застосування інтерактивних методів, прийомів навчання дозволяє якнайкраще налагодити систему міжособистісних відносин молодших школярів, навчити їх не лише вирішувати конфлікти, але й запобігати їм, контролювати власні волевиявлення. Цьому, за нашими спостереженнями, сприяють, зокрема, рольові ігри, брейнстормінг, «акваріум», «ажурна пилка», «ротаційні трійки», дослідницькі проєкти, колективна та групова робота. Імплементація цих видів діяльності на практиці дозволяє висувати: інтерактивні технології передбачають активну взаємодію учнів, учнів і вчителів, уможливають створення партнерських взаємин між учасниками освітнього процесу, а відтак – формування здатності зберігати ефективність роботи в емоціогенній ситуації.

ВПЛИВ ФІТНЕС-ТЕХНОЛОГІЙ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛЮДИНИ

Фізична активність є невід'ємною частиною життя майже кожної живої істоти, і людина тому не виключення. Фізична активність у вигляді фітнесу вирішує багато проблем як з фізичним, так і психологічним здоров'ям, при чому як за процес досягнення результату, так і за власне результат відповідають саме фітнес-технології. Фітнес-технології – це сукупність дій, які мають певний алгоритм, і спрямовані на підвищення ефективності оздоровчого процесу, тобто вони забезпечують його гарний результат.

Головною метою фітнесу є забезпечення фізичного та психічного здоров'я. Весь людський організм можна поділити на фізичне тіло і логічний розум з емоціями. Якщо людина використовує в надмірній кількості тільки одну зі складових організму, то досить швидко в цій сфері накопичується втома, яка згодом, як це найчастіше і трапляється, може спричинити стрес. Під час занять фітнесом у людини виробляється ендорфін – так званий «гормон щастя», який у поєднанні з фізичною активністю гарно справляється із психологічною втомою та стресом, покращує настрій. Згодом спортсмен стає більш стійкий до стресу, «емоційних стрибків» і значно зменшується ймовірність появи та розвитку психологічних захворювань на кшталт депресії.

Крім того, що фітнес-технології розв'язують завдання з оздоровлення, вони розвивають дуже важливі риси характеру людини, наприклад цілеспрямованість, організованість, наполегливість і відповідальність, оскільки рух до своїх цілей дуже її мотивує та дисциплінує. Людині потрібно пройти чималий і складний шлях, щоб отримати та побачити результат. Отже, фітнес-технології спрямовані на результативний оздоровчий процес, водночас слід пам'ятати, що все залежить від самої людини, її цілей і бажань.

CHARACTERISTICS OF THE TEACHER'S IMAGE

There is a term *thin-slicing* in the English language. This is a micro-moment (150 milliseconds), during which an opinion about a person is formed. The first impression has already been formed. Most often, the word “image” is associated and used in the sense of an “appearance of a person”. The concept of “image” is much broader than this understanding, because image has not only a personality, it consists of many components that are not limited to external manifestations.

So, image is an idea about a person based on his/her appearance, habits, mentality and actions. The researchers in various institutions of the world have realised that an opinion about a person is formed within 5-7 seconds. At the same time, 7% falls on verbal communication, 38% – on paraverbal sounds (sounds related to the human voice – timbre, volume, pace of speech, rhetoric, etc.) and 55%, that is, most of non-verbal communication – on appearance, aesthetics and etiquette, the so-called body language: gestures, posture, facial expressions, body movements, handshakes, etc. An appropriate, adequate image is necessary for any type of social activity.

The process of creating an image begins whether or not the bearer of the image wants to have it. If elements of randomness or even “disinterest” are allowed in the creation of the image, it will form spontaneously, and there is no guarantee that it will be adequate and favourable. It is wiser for teachers to manage the formation of a positive image from the beginning than to process undesirable consequences.

A teacher's image is formed by a system of elements, the complex combination of which can ensure the creation of a positive effect on successful educational activities, in particular: audio-visual culture, manners, clothing style and its appropriateness to a specific situation, the ability to behave in public, a high level of emotional intelligence, ethical values, worldview, attitude to one's own profession and to the children.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАСТІЛЬНИХ ІГОР РОЗМОВНОГО ЖАНРУ У РОБОТІ ЛОГОПЕДА

Настільна гра – це природна терапія, яка має декілька особливостей, які роблять її дуже привабливою для дітей будь-якого віку, особливо для дошкільного та молодшого шкільного: вона добре відома, звична та улюблена форма діяльності; це один з найбільш ефективних засобів активізації, який залучає учасників до ігрової діяльності за рахунок змістовної природи самої ігрової ситуації та може викликати високе емоційне та фізичне навантаження; вона мотиваційна за своєю природою; дозволяє вирішувати питання передачі знань, навичок і здібностей; домагатися глибокого особистісного усвідомлення учасниками законів природи та суспільства; багатофункціональна; нівелює значення кінцевого результату; відрізняється наявністю чітко поставленої мети та відповідного їй результату.

Для корекції зв'язного мовлення молодших школярів із затримкою психічного розвитку можна використовувати настільні ігри розмовного жанру. Особливість таких ігор полягає в тому, що дитина, здатна засвоїти більше інформації, може створювати або продовжувати історії. Отже, можна почути кожну дитину і розвиває зв'язне мовлення. З іншого боку, ігри розмовного жанру є колективними, об'єднані спільною метою.

Ігри розмовного жанру допомагають логопеду на заняттях у цікавої формі встановлювати смислові зв'язки у мовному висловлюванні (реченні та тексті); розвивати вміння продовжувати висловлювання іншої дитини; сприяють розвитку; навичок інтонаційного висловлювання, аналізувати їх із погляду виразності; збільшують словниковий запас у дитини.

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА ПРО ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ МОРАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОТОЧУЮЧОГО СВІТУ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства актуальним є питання моральності підростаючого покоління. Важливими характеристиками людини, яка з повагою ставиться до оточуючих, є моральні мотиви, ставлення, що проявляються у вчинках та поведінці людини, моральні переконання та почуття. Внутрішнім регулятором поважливої поведінки є моральні звички, що виражаються у вмінні ставитися з повагою до оточуючих без спонукань, контролю, а виходячи з потреб у певній дії.

Характерною особливістю філософських творів філософа є те, що в них яскраво відображені найважливіші питання етики та моралі. Г. Сковорода визначав, що суттєвим є у вихованні людини доброзичливості, скромності, уважності, чуйності до інших людей.

Г. Сковорода моральне виховання з'єднував з «філософією серця». Серце, за філософом-педагогом є духовним серцем людини, єдність думок, почуттів і прагнень. Моральне виховання філософ убачав у формуванні в дітей таких чеснот як доброчесність, справедливість, доброзичливість, вдячність, стриманість, поміркованість, скромність, терплячість, мужність, працьовитість, милосердя і гуманізм.

Філософ вважав, що від природи в кожній людині закладений таємний «закон сродности», морально природжені нахили та здібності до певного виду діяльності, «внутрішній поклик», «голос душі». Праця, що не відповідає «сродности», є тяжкою і нецікавою для людини, завдає великої шкоди самій людині, суспільству та впливає на моральний стан до оточуючого. Батькам, педагогам варто якомога раніше виявляти природні задатки дітей і наполегливо розвивати їх. В основі щастя, за Г. Сковородою, лежить сумлінне виконання людиною людського обов'язку і реалізація свого природного покликання бути людиною.

СТАВЛЕННЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ДО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ СІМ'Ї

Сім'я є складнішою системою відносин, ніж шлюб, оскільки вона, як правило, об'єднує не тільки подружжя, але і їхніх дітей, інших родичів або просто близьких подружжя й необхідних їм людей. Батьки несуть правову, матеріальну й моральну відповідальність за особистісний розвиток і виховання своїх дітей. Складність її – в прихованому, інтимному характері людських відносин, делікатності «зовнішнього» проникнення в них.

Григорій Сковорода є істинним педагогом – моральним учителем для всіх поколінь. Педагогіка – єдина професія Г. Сковороди, якою він займався все життя.

Філософ наголошував на ролі батьків, вимагаючи від них відповідального ставлення до народження дітей, усвідомлення відповідальності перед майбутньою дитиною та суспільством. Він ставив здоров'я дитини, фізичний, розумовий стан у пряму залежність від фізичного, розумового стану та поведінки батьків.

Батьківські обов'язки мають в собі чесноти. Від того, як вони виховані, що і як роблять, залежить майбутнє дитини. Приклад є найдієвішим методом виховання. Г.Сковорода вважав, що почесним обов'язком батьків є виховання.

Провідними ідеями творів мислителя є те, що саме батьки можуть своєчасно помітити природні нахили дитини, не заважаючи природі, допомагати звільняти дорогу для розвитку природних здібностей. Філософ наголошував, що, лише сприяючи вільнолюбству, силі, розуму, благородства, можна виховати гармонійно всебічно розвинену особистість. Г. Сковорода наголошував, що саме формування людини шляхом виховання є другим її народженням.

ЯК ПРИЩЕПИТИ ДИТИНІ ЛЮБОВ ДО СЛУХАННЯ КЛАСИЧНОЇ МУЗИКИ

Класична музика вчить дітей тонко відчувати цей світ і знаходити вихід із складних ситуацій в дорослому віці, допомагає прищепити дитині хороший музичний смак. Від того, яку музику слухає дитина в дитинстві і яку слухають його батьки, залежать її смаки в майбутньому, які не обмежуються вибором плейлиста. При цьому питанні важливо не перестаратися з класикою, адже гучні опери та оркестри можуть впливати на дитину протилежно. Дитині треба допомогти почути музику, щоб її сприйняття було змістовним і обміркованим, потрібно не тільки знайомити дитину з класикою, але і говорити з нею про те, що вона слухає. Запитуйте, які почуття викликає в неї та чи інша композиція? Які пісні подобаються, а які ні. Нові емоції та переживання від почутого потребують співчуття і розуміння з боку батьків. В іншому випадку дитина швидко отримає комплекс, що з ним щось не так, раз він не може зрозуміти цю музику. У цьому випадку з'явиться закритість і сором'язливість в прояві почуттів.

У різному віці дитині треба слухати різну музику. Так вона зможе більше зрозуміти з почутого і звучання не будуть дратувати слух.

П'єси, які не мають певного сюжету, по – своєму корисні тим, що з часом дитина зможе вигадати до неї свою історію, і навіть намалювати до неї малюнок. Улюблена класична музика може стати чудовим обрамленням дня, супроводжувати сон дитини, слугувати фоном для занять. Музика повинна приносити задоволення, а не перетворюватися на докучливий гамір.

У дітей, які слухали класичну музику, вчені визначили більш швидкий ріст клітин, які відповідають за інтелект. До того ж, спокійні ритми музика позитивно впливають на психіку дитини і допомагає їй легше заснути. Особливо це важливо, якщо ваша дитина дуже активна і схильна до частої зміни настрою.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОДІАГНОСТИКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Психічний розвиток у дітей в молодшому шкільному віці постійно змінюється. Це проявляється в нестійкості моральної системи, до однієї й тої самої події можуть кожен раз ставитися по різному. Моральні настанови, які заклали їй батьки ще досить нестійкі, але, певною мірою, можуть проявлятися.

Розробками методик для психодіагностики дітей молодшого шкільного віку займалися такі вчені як: Л. Кондратенко, А. Лурія, О. Венгер, Г. Цукерман, Д. Ельконін, Д. Векслер, Б. Пашнєв, Г. Айзенк та інші.

В основі психодіагностики молодших школярів є чотири головні принципи: принцип методичного обмеження, принцип взаємної перевірки та зіставлення, принцип необхідності – достатності, принцип взаємозв'язку можливостей інструментального прийому та рівня зондування. Взагалі, вони всі різні між собою, але дуже важливі для психологічної діагностики дітей.

Під час проведення психодіагностики дітей необхідно дотримуватися етичних норм та правил. Дуже важливо розуміти, що тест – це інструмент діалогу, а не форма звітності чи екзаменаційна відомість перед директором. Предметом дослідження психолога мають стати не вже набуті властивості особистості, а саме механізми, чинники їх становлення. Ще важливо мати на увазі, що психічна сфера кожної людини чи дитини – унікальна, не потрібно досліджуваного «порівнювати з вашими знайомими».

Перед початком проведення діагностики дитини необхідно обов'язково запитати дозвіл у батьків або осіб, що здійснюють опіку. Без їх дозволу проведення тестування строго заборонено.

Отже, під час проведення різних психологічних діагностик у дітей молодшого шкільного віку, слід дотримуватися етичних норм, розуміти, що психіка у кожного унікальна. Вам залишилося тільки вибрати, яка методика підходить дитині що досліджується, згідно до мети та задач дослідження.

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Одне з основних завдань Нової української школи – виховання вільної особистості, готової до саморозвитку і неперервної освіти. Важливим чинником, що дає змогу реалізувати його успішно, є залучення молодших школярів до дослідницької діяльності. Її впровадження в освітній процес активізує механізми саморозвитку дитини і трансформує навчання у самонавчання. Дослідження, по суті, процес пошуку невідомого, нових знань, один з видів пізнавальної діяльності. Дослідження завжди має творчий характер, воно передбачає безкорисливий пошук істини. Дослідницька діяльність формує творчу, самостійну й ініціативну позицію учнів, розвиває загальнонавчальні вміння та навички, реалізує принцип зв'язку навчання з життям. Дослідницька діяльність забезпечує створення творчої особистості, її розвиток, навчання і виховання за допомогою активного включення в дослідження змісту будь-якої інформації.

У початковій школі основною метою такої діяльності визначено збереження дослідницької поведінки учнів як засобу розвитку пізнавального інтересу та становлення мотивації до навчальної діяльності, розвиток дослідницької діяльності та опанування навичок дослідника. Мети можна досягнути, якщо будуть вирішені такі завдання: розвиток логічного мислення, творчих та комунікативних здібностей, вміння узагальнювати та систематизувати інформацію, формування спостережливості й уваги, вміння працювати з художньою та науковою літературою. Для формування дослідницької компетентності доцільно, на мою думку, організовувати таку роботу на кожному з уроків. Зокрема, при вивченні української мови, літературного читання, я досліджую світ, математики. Учні намагаються переконливо доводити свою думку, прислухатися до думки інших, розуміти і визнавати власні помилки й недоліки.

Отже, дослідницька діяльність сприяє формуванню особистості, здатної, на відміну від працівника-виконавця, самостійно мислити, приймати сміливі і нестандартні рішення, уміло розв'язувати власні життєво важливі проблеми.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМПАТІЇ ПІДЛІТКІВ

Емпатія розглядається як здатність людини ідентифікувати один з образів власного «Я» з уявним образом «іншого»: з образами інших людей, живих істот, неживих предметів і навіть з лінійними та просторовими формами, тобто в узагальненому вигляді як спроможність поставити себе на місце іншої людини.

Психологічні дослідження вказують на певні особливості емпатії у підлітків віком 11-13 років. Так, у деяких підлітків спостерігаються різкі зміни емоцій, вони часто спостерігають за ситуацією пасивно, але здатні до співпереживання іншим. Інша категорія підлітків відрізняється більш стійкими рисами, тобто вони до всього ставляться однаково.

Важливими об'єктами емпатії для підлітків є однолітки, тварини та дорослі. Так, наприклад, коли групі показують матеріали знущань над тваринами, більшість з них страждає, відчуває несправедливість, при цьому кількість активних емоцій складає 74 %. Щодо проявів емпатії в підлітків стосовно дорослих, результати досліджень показують показник значно менше – 13 %, що свідчить про майже відсутність бажання допомогти дорослим у важкий час. Незначний відсоток підлітків все ж таки відчувають співпереживання по відношенню до дорослого, а інші лише спостерігають. Значні показники емпатії спостерігають стосовно однолітків. Так, високі бали (75-80 %) встановлені за шкалами пасивної та активної емпатії, що дозволяє зробити висновок, що для підлітків важливо знайти місце в соціумі й тому вкрай важливо мати уважне ставлення саме до свого оточення, однолітків. У цілому, отримані дані пояснюються соціальною ситуацією розвитку даного вікового періоду, що полягає в емансипації від дорослих і групуванні.

Слід зазначити, що загальні результати не дають змоги розібратися в емоційних переживаннях підлітків, тому треба зважати на індивідуальні особливості дитини.

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Зміст початкової освіти визначається Державним стандартом початкової загальної освіти. Водночас із предметною підготовкою, за роки початкової освіти діти мають оволодіти ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно-соціальний розвиток і формуються на міжпредметній основі. Громадянська компетентність як ключова має міждисциплінарний характер і спрямовується на соціалізацію особистості, набуття громадянських якостей, навичок співжиття і співпраці в суспільстві, дотримання соціальних норм і правил.

У сучасній школі ідеї громадянського виховання органічно вписуються у зміст і методику навчальної і позаурочної роботи, в організацію життєдіяльності школярів. Цей напрям виховання в початковій школі має на меті формування у дітей знань і уявлень про українське суспільство, рідний край, розкриття на доступному рівні особливостей взаємодії людей у родині, в колективі, суспільстві, виховання в них позитивного особистісного ставлення до цінностей і символів Української держави; виховання гуманної, соціально активної, відповідальної особистості.

Основа громадянськості закладається в дитячі роки. У «Розмові з молодим директором школи» В. Сухомлинський дає таку пораду: «... займіться перспективою становлення людини – громадянина» адже «дитина, якій сьогодні сім років, яка не сміливо переступає поріг школи і виводить у зошиті кружечки і палички, через десять років, на ваших очах стане громадянином».

Могутнім вихователем, із яким дитина пов'язана з раннього віку, є мова. Саме через рідне слово педагоги повинні передати вихованцям споконвічні духовні національні цінності – українську пісню, казку, легенду, історію, здобутки культури.

Найбільші можливості у здійсненні завдань громадянської компетентності містять програми предметів «Літературне читання» та «Я досліджую світ». Неможливо уявити справжнього громадянина, який би не виявляв любові до рідного краю, не шанував батька, матері, не турбувався про охорону природи рідної землі.

АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ТИПИЗАЦІЇ В ТИПОЛОГІЯХ ОСОБИСТОСТІ НА ОСНОВІ АРХЕТИПІВ К. ЮНГА

З кожним роком типології особистості набирають все більшої популярності. Однією з причин отримання неправильних результатів такої діагностики є те, що дослідники ототожнюють типологію І. Маєрс-Бріггс і типологію за А. Аугустінавічюте, вважаючи їх спорідненими, незважаючи на те, що обидві, засновані на архетипах К. Юнга типології, відрізняються.

Щоб уникнути неправильних результатів, потрібно спочатку проаналізувати, який метод використовує кожна типологія для визначення типу.

Для визначення типу в типології І. Маєрс-Бріггс, зазвичай, використовують тести, також віддається перевага самотипізації на основі домінантної функції. Для визначення типу в типології по А. Аугустінавічюте використовують методи спостереження, інтерв'ю тощо, майже не користуючись тестами. Слід пам'ятати, що в своїй типології А. Аугустінавічюте розділила юнгівські функції на дві (екстраверсія та інтроверсія, мислення та почуття, інтуїція та відчуття), приділяючи увагу раціональному та ірраціональному (якщо тип ірраціональний, то першим стоїть інтуїція або почуття, якщо раціональний, то мислення або відчуття). У типології І. Маєрс-Бріггс приділяють увагу когнітивним функціям (які, в свою чергу, поділяються на екстравертні та інтровертні). Перша функція не визначає раціональність чи ірраціональність суб'єкта.

Варто враховувати, що сам К. Юнг не був упевнений у тому, що суб'єкт не може за життя переходити з екстраверта до інтроверта й навпаки, тому залишається незрозумілим, як обидві методики визначення типу враховують можливу динамічність типів особистості. Незважаючи на те, що обидві типології ґрунтуються на архетипах Юнга, мають однакову кількість типів і використовують схоже найменування, не можна стверджувати, що типи однакові, оскільки методи визначення типів, а й опис самих типів, не є тотожним, що потрібно враховувати в процесі типізації.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА І РОБОТА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Проблема роботи з дітьми з ООП набуває сьогодні особливого значення, а також, є однією із основних цілей сучасної освіти. Одним із перших хто обґрунтував ідею спільного навчання був Л.С. Виготський. Згодом його ідея реалізувалася у практиці роботи шкіл Західної Європи та США, і лише останні два десятиліття років вона починає активно втілюватися в Україні.

Актуальними є питання вивчення закономірностей і особливостей психічного розвитку дітей із різними психічними і фізичними особливостями в умовах коригувального навчання; створення методів і засобів психологічної діагностики порушень розвитку; розробка засобів психологічної корекції особливостей розвитку; психологічне обґрунтування змісту і методів навчання і виховання в системі спеціальних освітніх установ; психологічна оцінка ефективності змісту і методів навчання дітей із особливостями розвитку в різних умовах; психологічне вивчення соціальної адаптації осіб із особливостями; психологічна корекція дезадаптації. У спеціальній психології відсутні які-небудь особливі, спеціальні методи дослідження. У ній, як і в загальній, дитячій і педагогічній психології, застосовуються індивідуальний і груповий лабораторний психологічний експеримент, спостереження, вивчення продуктів діяльності (наприклад, аналіз письмових робіт дітей, вивчення їх малюнків, предметів, вироблених ними в процесі трудового навчання, та ін.), анкетування, проєктивні методики, тести, навчаючий експеримент, використовуються також умовно-рефлекторні методики. Сучасна школа, розвиваючи інклюзивні цінності, виконує функцію культурного посередника. Освітні відносини, в яких реалізуються принципи інклюзії, є соціально-психологічними ресурсами розвитку всіх учасників освітнього процесу.

ФОРМУВАННЯ СЛОВЕСНО-ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ ГРИ

Словесно-логічне мислення за своєю природою є понятійним. Передумовою для зростання логічного мислення є асиміляція дій як із словами, числами, як зі знаками, що замінюють реальні предмети і ситуації. Розвиток словесно-логічного мислення починається ще у дошкільному віці. Цей вид мислення дає можливість не просто говорити про факти дійсності, але також аналізувати оточення і варіативно в словесній формі озвучувати цей аналіз.

Незважаючи на те, що логіка в її початковому вигляді формується лише у старших дошкільнят, в деяких випадках на початку шкільного навчання, успішніше процес розвитку логічного мислення відбувається саме в ігровій формі. Ще В. Сухомлинський писав, що без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Якщо дитину у віці 3-4 років запитати, що таке корова, вона відповість, що це Бурьонка, яка живе у дворі. А у віці 5-6 років скаже, що це тварина, яке дає молоко і любить їсти траву, а взимку їсть сіно. Різниця між відповідями очевидна. В останньому випадку дитина демонструє свою здатність аналізувати інформацію і логічно висловлювати її за допомогою слів. Така операція свідомості є найважливішою основою розумового процесу, вона дозволяє розвиватися дітям дошкільного віку і рухатися в пізнанні вгору і вперед. Гра, як метод навчання, має свої особливості. З одного боку, в її сутності закладена ігрова дія, за допомогою гри формуються певні якості дитини: увага, уява, творче мислення, пам'ять, самостійності, ініціатива. І з іншого боку – гра розв'язує певну дидактичну задачу: вивчення нового матеріалу, повторення і закріплення вивченого, формування трудових вмінь і навичок.

Гра у навчальному процесі створює мотивацію, близьку до природної, збуджує інтерес, підвищує рівень навчальної праці, розвиває комунікативні навички. Порівняно з іншими формами навчання, перевага гри полягає в тому, що вона досягає своєї мети непомітно для учня, тобто не потребує ніяких способів насильства над особистістю дитини.

ПСИХОЛОГІЯ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ

Груповий суб'єкт має такі особливості: взаємопов'язана, взаємозалежна і взаємовідповідальна сукупність людей, яка залучена до різноманітних форм спільної діяльності: спілкування, групові дії і поведінка, загальна групова активність її членів і міжгрупові стосунки. Здатність групи до саморефлексії: формується образ групи, що містить групову оцінку, групові домагання, психологічну готовність до колективних видів спільної діяльності, індивідуальне обличчя групи, спілкування. Для студентів у групі є єдиними: мета і завдання; навчання; однорідність за віком; поінформованість; активна взаємодія, комунікація; студентське самоврядування; обмежений час існування колективу.

Студентська академічна група проходить певні стадії розвитку: номінальна група, яка має лише зовнішнє, формальне об'єднання студентів; асоціація-початкова міжособистісна інтеграція, первинне об'єднання студентів за загальними ознаками; кооперація, на якій соціально-психологічна й дидактична адаптація студентів майже завершилася; студентська академічна група стає колективом: кожен студент розуміє цілі та завдання спільної навчально-професійної діяльності, яка вже має високу ефективність. Згуртованість визначається єдністю ціннісних орієнтацій; збігаються погляди, оцінки, ставлення стосовно подій у групі загалом і кожного її члена. За таких умов студентський колектив набуває статусу референтної (еталонної) групи.

За О. Дубовською, Р. Кричевським, І. Логвіновим одним із механізмів інтеграції студентів у групі є лідерство. Це феномен, який змінюється у часі та тісно пов'язаний із загальним поетапним розвитком групи, динамікою найважливіших сфер її життєдіяльності

Таким чином, одним з головних завдань при створенні колективу, є урахування умов для розвитку індивідуальних здібностей кожного студента, їх вдосконалення в умовах освітнього процесу.

ВПЛИВ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Завдання шкільної освіти в Україні змінилися, стали більш орієнтовані на гуманізацію та демократизацію всього навчального процесу в школі. У виховання сучасних дітей вкладають формування ініціативної особистості. Саме тому навчання потребує чогось нового. В процесі навчання підкреслюється важливість формування пізнавального інтересу. З перших днів дитини у школі педагог має закласти стійкий інтерес до навчання, вірити в розум учня, враховувати індивідуальні особливості.

Внутрішні функціональні зміни в структурі пізнавальної сфери учня, динаміка протікання психічних процесів, особливості психологічних чинників навчальної успішності молодших школярів залежать від ефективності розвитку пізнавальної діяльності в умовах навчання. Пізнавальна активність учня початкових класів виявляється в навчальній діяльності, тому дуже важливо підтримувати активність та увагу, збуджувати пізнавальний інтерес учнів, що виявляється у запитаннях та залученості дитини. Учителю треба зацентувати увагу на питанні як найдоцільніше організувати передачу нового матеріалу. Кожен урок можна перетворити на діалог, обговорення та вирішення проблемних питань. Універсальний метод «Асоціативний куц» може використовуватися на всіх етапах уроку. Активно впроваджувати в навчальний процес групову та індивідуальну роботу, систему пізнавальних і творчих завдань, що сприяє зміцненню інтересів дітей. Працюючи в парах учні отримують додаткову можливість подумати, обмінятись ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед класом. Під час цієї роботи іде обмін думками з партнером, формується вміння вести дискусію. Ми маємо залучити учнів до активного здобування знань, бо це і є «формулою успіху» до збудження пізнавальної діяльності молодших школярів. Інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Під час такого навчання учні займають активну позицію під час засвоєння знань, що є розвитком їх пізнавальної діяльності. Уроки з інтерактивними технологіями потребують компетентності вчителя, його вміння будувати цікаві, інформативні уроки, готовності до змін.

ВИКЛИКИ В НАВЧАННІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Новий 2022/2023 навчальний рік розпочався викликом для освітян України: як навчати дітей під час війни? В умовах воєнного стану заклад загальної середньої освіти стає центром, який дає змогу дітям отримувати не лише знання, але й психологічну підтримку, не втрачати відчуття приналежності до спільноти, тому надзвичайно важливо гнучко підходити до організації роботи закладу та налаштовувати освітній процес так, щоб він був комфортним і безпечним для учнів та вчителів. Безперечно, діти вже звикли до дистанційного формату і використання вчителем певних онлайн-ресурсів, тому під час дистанційки у воєнний період не варто кардинально змінювати умови навчання й переходити на нову платформу. Краще продовжити навчання у звичному режимі на Zoom, Canvas, Google Classroom, Google Meet, Microsoft Teams тощо. Під час онлайн-уроків варто проводити консультації з дітьми, інтегровані уроки, навчальні заняття-бесіди, полілоги та творчі заняття. Також варто приділяти увагу роботі в асинхронному режимі: спілкування у месенджерах (Telegram, WhatsApp, Viber); робота з онлайн-ресурсами (наприклад, Всеосвіта, LearningApps.org, На урок тощо); виконання дітьми вправ та завдань, що передбачають психологічне розвантаження, техніки врегулювання емоційного стану тощо. Під час проведення уроків також необхідно, використовувати ресурси уроку для формування цілісних особистостей, інноваторів. На сьогодні, вивчення української мови та літератури дуже важливе через їхній вплив на культурне й політичне життя суспільства. Як писав Олесь Гончар, «коли кажемо про незалежність України, то це найперше, мова! Без неї незалежність – пусті слова». Мова – ідентифікатор нації й все більше українців усвідомлюють це. Українська література – невичерпне джерело народної мудрості, персонажі творів – приклади найвищих моральних чеснот. Саме тому важливо акцентувати увагу на позитивних рисах головних героїв та розвивати їх у дітей: патріотизм, оптимізм, товариськість, відповідальність, чесність, відкритість та готовність протягти руку допомоги тому, хто цього потребує. Не слід забувати про те, що на уроках української мови та літератури ми не тільки вивчаємо програмовий матеріал, але й, засобами художнього слова, формуємо відданих патріотів.

ПСИХОЛОГІЯ КОЛЬОРУ В РЕКЛАМІ

Під час створення реклами слід враховувати багато факторів, одним з яких є колір. Встановлено, що кожен колір має властивості, завдяки яким він здійснює вплив на покупця, тому їх слід знати та враховувати, створюючи рекламне повідомлення. Розглянемо особливості використання та впливу на людей кольору на прикладі чорного. Люди звикли асоціювати цей колір з чимось потаємним, замкненим, самотнім, але в рекламі він має протилежні характеристики. Чорний викликає емоції сили, авторитету, загадковості, елегантності, часто асоціюється з багатством, аристократизмом, офіціозом. Прикладом з повсякденного життя, може бути реклама авто, ділових костюмів, парфумів, ноутбуків, годинників. З точки зору психології, чорний колір як фон у рекламі добре підійде для спортзалів, бо цей колір викликає емоції сили. Для досягнення ефекту унікальності в рекламному повідомленні, теж слід обирати чорний фон. Водночас його слід дуже обережно використовувати у рекламі їжі, враховуючи вартість продукту. Так, чорний не підійде для реклами звичайного фастфуду, але буде доречним для елітного ресторану, підкреслюючи його вишуканість. Також слід враховувати, що кожний колір у різних країнах сприймається по-різному, наприклад, чорний у Китаї – це символ чесності, в Америці – складної ситуації, але в поєднанні з помаранчевим – символ Хеллоуїна. Слід враховувати і поєднання інших кольорів з чорним. Якщо ми беремо чорний колір за фон, то витончено та вдало на ньому будуть виглядати білий, жовтий. Але слід зазначити, що всі кольори на фоні чорного, будуть розкриватись ще більше, так би мовити, світитись навіть без додаткових ефектів – це властивість саме цього кольору. Отже, підкреслимо, що кожен колір треба використовувати з урахуванням його властивостей, сполучень з іншими кольорами та шрифтами й особливостей продукту, що рекламується.

ЛЕПБУК НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Лепбук – новітній спосіб організації навчальної діяльності. Це гра, творчість, пізнання і дослідження нового, повторення і закріплення вивченого, систематизація знань. По-суті лепбук являє собою папку або міні-книжку, в якій систематизовані знання. Теми можна обрати широкі («Античність», «Відродження»), так і вузькі («Жанри літератури», «Творчість Г.Ібсена»). У такій книжці є кишеньки та конвертики, що містять необхідний систематизований матеріал для вивчення і закріплення знань по темі. Лепбуки допомагають швидко і ефективно засвоїти нову інформацію і закріпити вивчене в пізнавально-ігровій формі. Це такі собі тематичні посібники, створені власноруч дитиною. Слід зазначити, що лепбук можна використовувати і з учнями старшої школи. Я, зазвичай, продовжую його створення на уроках зарубіжної літератури від 8 до 11 класу. Це той період, коли вивчаються літературні напрями і течії. Кожного навчального року вивчається 3-4 напрями. Наступного року додаємо нові. Так накопичуємо матеріал до 11 класу. Таким чином в учнів завжди для повторення теми є весь необхідний матеріал. Ще однією причиною обрання даного виду діяльності є спосіб сприйняття навчального матеріалу дитиною. Більшість дітей сприймають його візуально і їм легко потім відтворювати матеріал, який вони опрацьовували творчо. При створенні лепбуку зі старшокласниками, домовляємось і обираємо різні кольори кишеньок. Так, наприклад, матеріал, який містить знання з теорії літератури розміщується в синіх, факти з біографії письменника в зелених, цитати у фіолетових кишеньках. Діти звикають до цих умовностей і витрачають менше часу на уроці для пошуку необхідної інформації. У лепбуках з будь якої теми завжди клеїмо червону кишеньку «Це цікаво». Її діти заповнюють на власний розсуд. Такий вид діяльності вчить дитину організованості, розвиває вміння працювати з великим обсягом інформації і виокремлювати серед неї головне, розвиває креативність, уміння грамотно і зацікавлено розповісти про свою роботу а також створити візуальну презентацію. Всі ці навички набуваються тільки завдяки практичному досвіду, тому його необхідно напрацьовувати.

МОВНІ ЗАСОБИ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В РЕКЛАМІ

Реклама є одним із найважливіших елементів масової культури ХХІ століття, потужним засобом впливу на свідомість особистості та всього соціуму. У наш час рекламне повідомлення втрачає ознаки інформативності та стає усе більш прагматичним і маніпулятивним, тому головним її завданням стає спонукання людини до дії. У зв'язку з цим вивчення мовленнєвого маніпулювання набуває особливої актуальності в сучасному мовознавстві та психологічній науці.

Маніпулятивні можливості української мови є надзвичайно широкими та різноманітними. На рівні морфології вплив здійснюється завдяки вживанню різних частин мови: великої кількості іменників, що використовуються для номінації предмета реклами; переважання дієслів дії, що дозволяють досягти потрібного динамізму, дієслів теперішнього й майбутнього часу, що зумовлене логікою спрямованості рекламного повідомлення; вживання прикметників і прислівників позитивного емоційного забарвлення; використання займенників другої особи однини та множини, що робить звернення персоніфікованим.

Маніпуляція рекламного дискурсу закладена саме в мові, вона здійснюється за допомогою мовних особливостей з метою прихованого впливу на адресата в потрібному для рекламодавця напрямі. До таких маніпулятивних компонентів належать оцінна лексика, структурні елементи реклами (слоган), стилістичні засоби (метафора, епітети, рима, риторичні запитання, каламбур), прецедентні феномени тощо.

Отже, реклама має значний маніпулятивний потенціал, оскільки, цілеспрямовано використовуючи різноманітні мовні засоби та знання про особливості ментальності конкретного соціуму, здатна впливати на свідомість споживачів згідно з метою і потребами рекламодавця, змінювати їхні звички, соціальні норми і культурні традиції за відносно короткий проміжок часу.

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІТЬ ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У діяльності сучасного вчителя зараз спостерігається зростання ролі й значення цифрових компетентностей. Підвищення ефективності вивчення хімії у дистанційних умовах стає можливим саме завдяки наявності цифрових компетентностей.

Що входить у цифрову компетентність вчителя хімії?

По-перше, це вміння використовувати цифрові можливості для спілкування з учнями, їх батьками та колегами для спілкування та співпраці, а також для подальшої самоосвіти (створення та організація відео-зустрічей, відвідування вебінарів).

По-друге, це вміння працювати на навчальних платформах, які дозволяють поліпшити якість навчання та викладання (використання прийомів, які передбачені навчальними платформами), а також забезпечують можливості для оцінювання учнів (наприклад, складання тестів).

По-третє, це вміння шукати або створювати свій навчальний матеріал (наприклад, використання відео з показом дослідів, виконання практичних завдань з подальшим обговорюванням отриманих результатів, створення презентацій, коміксів, навчальних ігор тощо).

По-четверте, це вміння використовувати цифровий матеріал для учнів з ООП (титри для слабочуючих дітей, або тестові завдання для дітей з ДЦП тощо).

По-п'яте, це, безумовно, сприяння цифровій компетентності учнів для їх подальшого розвитку.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ БУЛІНГ-ПОВЕДІНКИ УЧНІВ

Проблема булінгу є однією з найактуальніших для сучасних шкіл в Україні. Особливості діагностики та профілактики булінгу вивчали такі науковці, як: С.Кон; М.Л. Бутівська; І.С. Бердишев, М.Г. Нечаєва та інші.

Наприкінці 2017 року - на початку 2018 року науковці факультету педагогіки і психології НПУ імені М.П.Драгоманова провели опитування понад 1200 учнів 7-11-х класів з Києва та області. У результаті констатовано наступне: 70% опитаних доводилося спостерігати цькування, 60% зазначили, що жертвою був один із їх знайомих, було відмічено 12% підлітків, які є булерами.

Актуальність проблеми обумовила мету та задачі нашого дослідження.

Ми проводили емпіричне дослідження у школі, де існують класи з підвищеним навчальним навантаженням. Дослідження складалося з трьох етапів: здобуття педагогічної оцінки з проведенням соціометрії, проведення основних методик та методів, обробка та статистичний аналіз отриманих даних.

Було виявлено: ліцеїсти так само, як і школярі середніх загальноосвітніх шкіл, схильні до агресії. Це дало нам розуміння того, що до групи ризику може потрапити будь-який учень, з будь-яким розвитком та життєвим анамнезом. Чим більше учнів мають індивідуалістичний та/або прагматичний тип сприйняття свого класу, тим вище можливість булінга. Це також призводить до того, що такі психологічні ознаки, як ухилення від спільних форм діяльності, перевага індивідуальної роботи, обмеження контактів, стають нормою і сприймаються учнями як самі собою зрозумілі.

Отже, ми вивчили іноземний, вітчизняний та власний досвід щодо проблеми дослідження особливостей булінг-поведінки учнів, провели емпіричне дослідження з наступним статистичним аналізом результатів, розробили рекомендації, які можуть бути використані фахівцями шкіл як основний або, додатковий антибулінговим програмам, матеріал. Зазначили важливість профілактики булінгу в будь-яких класних колективах.

РОЛЬ ГРИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Гра впливає на розвиток особистості, а саме в період її особливо інтенсивного розвитку - в дитинстві. Гра - перша діяльність, якій належить особливо значна роль розвитку особистості, у формуванні властивостей і збагаченні його внутрішнього змісту. Багато вчених робили спроби розібратися в походженні гри. Першими приступили до розробки загальної теорії гри такі відомі вчені як Шіллер та Спенсер. Значний внесок у розвиток цієї теорії зробили іноземні вчені як: Дьюї, Піаже, Фрейд, Штерн, Фромм, Хейзінга та ін. Вітчизняні діячі вивчали та розбирали теорію гри, такі як К.Д. Ушинський, С.Л. Рубінштейн, Л.С. Виготський, Н.К. Крупська.

Гра є основним елементом для розвитку дитини. Ігри сприяють сприйняттю та вивченню її світу. Під час гри діти досліджують своє фізичне оточення, виражають емоції та поповнюють словниковий запас. Гра – це важливий інструмент для когнітивного, фізичного, соціального та емоційного розвитку дітей, а також їх уяви та творчих здібностей.

Гра розвиває:

- пізнавальну сферу (знайомство з навколишнім світом, знайомство з предметами, їх властивостями і призначенням);
- фізичні якості (зміцнення імунітету);
- образне мислення і уяву (моделювання простору; реалізація сюжету; формування ролей, задач, візуалізація процесів, планування);
- комунікативні навички (розігрувати діалоги; знаходити компроміс в конфліктах; спілкуватися з однолітками та дорослими; розвиток мовлення);
- моральні якості (чесність, рішучість, доброзичливість, співчуття, співпереживання, співпраця, повагу, справедливість, мужність, відповідальність).

Підсумовуючи, можна дійти висновку, що гра є ефективним засобом формування особистості людини загалом. У грі відбувається розвиток пам'яті, стійкості уваги, морально-вольових якостей, інтелекту та організації рухів дитини.

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ УВАГИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Увага – найважливіша складова в трудовій та навчальній діяльності дітей різного віку. Проблема діагностики уваги молодших школярів є актуальною завжди, адже саме в цьому віці в учнів з'являються нові психологічні характеристики, новий соціальний статус, новий спосіб мислення тощо.

В. І. Страхов стверджував, що увага – це зосередженість суб'єкта в певний момент часу на якомусь реальному або ідеальному об'єкті – предметі, події, образі, тощо. Увага, насамперед, тісно пов'язана з діяльністю особистості.

Виділяють два основні види уваги – довільна та мимовільна. Розподіл та зосередженість уваги, в першу чергу, залежить саме від вікових особливостей дітей. Відомо, що учні першого року навчання якісно не можуть розподіляти свою увагу, але вже під кінець третього класу школярі оволодівають навичкою концентрувати та переключати увагу. Особливості уваги учнів молодшої школи полягають у розвитку сконцентрованості та інтенсивності уваги. Варто зауважити, що школярі не в змозі займатися однією і тією ж справою впродовж довгого періоду часу, необхідна постійна зміна діяльності.

Діагностика уваги молодших школярів може полягати у виділенні саме довільної дії, вона вимагає від дитини праці в досягненні тієї чи іншої мети. У процесі роботи з учнями можливо діагностувати обсяг уваги учнів, тобто кількість предметів, які дитина сприймає впродовж певного проміжку часу, динаміку розвитку уваги, рівень розвитку уваги тощо.

Існує декілька поглядів щодо розвитку уваги молодших школярів: перший – це розвиток мимовільної уваги, адже діти не будуть зосереджуватися на тому, що їм не цікаво, другий – необхідність навчити учня бути сконцентрованим не лише на своїх інтересах. Всі види уваги перетинаються в процесі навчальної діяльності. Ми вважаємо, що для гармонійного навчання та розвитку уваги молодшого школяра, вчитель має приділяти увагу обом видам діяльності.

ПРОФІЛАКТИКА СТЕСОВОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ

Що таке стрес? Стрес — це захисна реакція організму на зовнішні подразники. Це інколи є необхідним явищем у житті людини. Стрес допомагає пристосуватися до нових умов, впливає на творчість і працездатність. Він вчить нас долати перешкоди на життєвому шляху, мобілізувати свої сили. Він здатний пробудити приховані резерви людини, збільшує її сили і розумові здібності. Але водночас стрес, якщо він триває довго, може стати руйнівним.

Є деякі рекомендації які можна виконувати з метою подолання стресу:

1. Фізична напруга — активні рухи відволікають від негативних думок.

Наприклад, фізкультхвилинки – пострибати, побігати.

2. Дихальні чи тілесні вправи, які допомагають заспокоїтися та зняти напругу.

Вправа «Понюхаємо квіточку» Інструкція: зробити глибокий вдих носом, губи зімкнути без напруження, видих через рот — губи трубочкою.

Вправа «Заземлення» Інструкція: озирнутися навколо себе

1 крок – знайти 5 предметів синього кольору; 2 крок – знайти 4 круглі предмети; 3 крок – знайти 3 предмети, які подобаються; 4 крок – знайти 2 м'яких предмети; 5 крок – знайти 1 предмет, який символізує спокій.

3. Людині потрібні обійми, щоб вона почувалася щасливою, а отже і здоровою.

Вправа «Метелик» Інструкція: 1. Схрестить руки на грудях так, щоб права кисть лягла на ліве плече, а ліва — на праве. 2. Почніть повільно почергові постукування по плечам. 3. Позитивні думки водночас: «В мене все добре», «Я в безпеці», «Я впораюсь».

Не буває прийомів, які були б ефективними абсолютно для всіх. Тому необхідно пробувати. Як результат - зменшується тривалість негативного впливу стресової ситуації, знижується рівень негативного впливу стресу на організм дитини.

ОСОБИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Початок навчання дитини у школі – один із найбільш складних і відповідальних моментів в її житті, як в соціально-психологічному, так і у фізіологічному плані. Він пов'язаний зі зміною умов життя і діяльності, з новим типом стосунків з учителем та однолітками, новими обов'язками та вимогами. Стандарти Нової української школи максимально сприяють комфортному адаптивному періоду. Одна з програм НУШ між якими школа робить вибір – це програма, розроблена робочою групою під керівництвом Олександри Савченко. Ця програма спрямована на розвиток особистості дитини, розвиток її ключових компетенцій з урахуванням індивідуальних психологічних особливостей. Вона якнайкраще відповідає концепції педагогічної діяльності нашого ліцею і її чудово сприймають учні початкових класів.

В дистанційній школі початок шкільного навчання першокласників відбувається найбільш спокійно – дитина залишається у звичному для неї середовищі, м'яко і поступово входить в освітній процес. У першому класі найважливішим є формування базових вмінь – читання, письма, малювання, різноманітної творчої діяльності. Уроки у вигляді яскравих інтерактивних подорожей, що спрямовані на створення психологічного комфорту, безпечного середовища, цікавої пізнавальної діяльності. Міністерства освіти України й послідовно слідує програмі НУШ. «Першачкам» треба буде навчитися писати, читати, рахувати, правильно сидіти за столом і тримати ручку, тому детальному поясненню потрібно приділити велику увагу. Усі пояснення доречно ілюструвати анімаціями, відео та аудіо елементами. Під час виконання завдань у зошиті або усно в уроках обов'язково передбачені паузи – фізкульт хвилинки. Вони також дають дитячим очам необхідний відпочинок від монітора і забезпечують зміну діяльності. Пробуйте різні види завдань Важливо організувати фотозвіт творчих робіт – бо тільки так дитина бачить цінність своєї роботи. Діти дуже сумують без спілкування з друзями, отже важливо організувати його онлайн. А після повернення до школи обов'язково з дітьми зробіть проєкт «Як я навчався самостійно» – щоб всі могли поділитися результатами своїх робіт.

ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ КОЛЬОРУ НА ПРОЯВ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ

Проблема феномена сприйняття кольору та особливості взаємодії людського організму з кольором здавна цікавила спочатку філософів, а згодом і інших вчених. Незважаючи на досить велику кількість досліджень у цьому напрямку, дана проблема і сьогодні хвилює фахівців-практиків різних напрямків: лікарів, маркетологів, психологів, дизайнерів тощо. Зацікавила ця тема і нас.

Мета нашого дослідження – проаналізувати зв'язок між кольоровими уподобаннями та лідерськими якостями особистості.

Для цього ми використовували методику Люшера тест «Діагностика лідерських якостей» Жарикова і Крушельницького.

В експерименті брало участь 27 випробуваних у віці від 15 до 23 років (які навчаються у середніх, середніх-спеціальних або вищих закладах освіти).

За результатами методики Люшера найбільш популярними стали червоний і фіолетовий кольори (червоний – 5 осіб, фіолетовий – 5 осіб).

Потім ми запропонували випробуваним виконати методику з виявлення лідерських якостей. У процесі аналізу нами було встановлено, що серед випробуваних, які віддавали перевагу червоному кольору 3 мають високий рівень лідерства, а 2 – вище середнього. А серед випробуваних, які обирали фіолетовий колір, тільки один мав середній урівень розвитку лідерських якостей, а інші – низький.

Отримані дані свідчать про наявність зв'язку між вибором кольору та рівнем розвитку лідерських якостей.

РОБОТА ВЧИТЕЛЯ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Дистанційне навчання – це насамперед навчання. Тому процес організації і теорії навчання (наприклад, асоціативно-рефлекторна) нікуди не діваються, просто з'являється інший спосіб зв'язку. Тобто, в дистанційному навчанні учень має пройти шлях від сприйняття інформації до її розуміння, запам'ятовування, відтворення, використання на різних рівнях.

Під час проведення уроків не менше 30% навчального часу, передбаченого програмою, організую в синхронному режимі, тобто я та учні одночасно взаємодіємо між собою в електронному освітньому середовищі (онлайн уроки). А 70% навчального часу здійснюю взаємодію в асинхронному режимі, із затримкою у часі, застосовуючи при цьому освітні платформи Canvas, Human, соціальні мережі Вайбер та Телеграм. Готуючись до проведення уроків, враховую особистісно-орієнтований підхід до навчання учнів. Теоретичні уроки проводжу з використанням мультимедійних засобів (презентації, тестуючі програми, електронні посібники та тренажери, також створюю своє відео, де демонструю виконання різноманітних відео вправ стройової, вогневої, фізично-прикладної підготовки, основ цивільного захисту, домедичної підготовки). Прагну, щоб кожен урок був логічним продовженням попереднього і, водночас, підготовкою до наступного, змістовним, цікавим для учнів і таким, що спонукає їх до активної діяльності. Навчальні ситуації, на основі використання комп'ютерних та Інтернет ресурсів, викликають в учнів підвищений інтерес і посилюють мотивацію до навчання. Таким чином об'єдную елементи багатьох інноваційних технологій (особистісно-орієнтованого навчання, ІКТ, інтерактивних методів, проблемного навчання, нетрадиційних уроків та ін.) із традиційними, що разом спрямовані на розвиток пізнавальної активності учнів на уроках з предмета «Захист України». При підготовці уроків ретельно продумую кожний етап, корегую матеріал, застосовую презентації. Ілюстративний матеріал до уроків добираю за допомогою ресурсів Internet, особливо таких освітніх сайтів: www.uroki.net.ua, www.teachergournal.com.ua, <http://metodportal.com/>, www.osvita.ua, <https://naurok.com.ua/>

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Одне з головних завдань, яке закладено в Державному стандарті загальної освіти - це орієнтація системи освіти на дитячу особистість, її розвиток. Практика доводить, що особистісно-розвивальна спрямованість освіти неможлива без диференційованого навчання. Основні способи диференціації домашніх завдань для вчителя-філолога: час від часу деяким учням зовсім не давати домашніх завдань; окремим дітям як заохочення пропонувати самим визначити своє домашнє завдання; широко використовувати вибір домашнього завдання з двох-трьох варіантів; для одних дітей зменшувати обсяг, для інших - ускладнювати роботу додатковими творчими завданнями. Добираючи домашнє завдання, необхідно звернути увагу на реальний розвиток конкретного класу, індивідуальні особливості окремих учнів. Щоб обґрунтувати необхідність будь-якого домашнього завдання, потрібно: визначити вміння, розвитку яких сприяє завдання і довести, що це входить в мету уроку; довести, що об'єктивні вимоги, висунуті завданням, стимулюють формування саме необхідних якостей і відповідають рівню розвитку класу.

Ефективне домашнє завдання може складатися з трьох частин:

- обов'язкової частини, призначеної всім учням і спрямованої на формування навичок і вмінь застосовувати набуті знання в стандартних умовах;
- продуктивної частини, призначеної учням, які прагнуть до глибоких знань і спрямованої на формування навичок і вмінь застосовувати знання у змінених умовах, розвиток мислення учнів (складання плану, схеми, висновків тощо);
- варіативної частини, яка сприяє розвитку пізнавальних здібностей і потреб учнів у саморозвитку (проблемні, творчі завдання, узагальнення, презентації тощо).

Ефективні творчі завдання на уроках зарубіжної літератури: 1. Створити художній буктрейлер твору; 2. Скласти інформаційне гроно історико-літературної доби Античність; 3. Створити плейкаст за темою «Адам Міцкевич. Балада «Світязь»; 4. Створити відеоскрайбінг «Лицарі доби Середньовіччя»;

5. Створити презентацію творчого шляху письменника чи створити панораму життя автора твору, скласти тези життєвого шляху, наприклад, Ф. Шиллера.

ГОТОВНІСТЬ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ

Вступ дитини до школи – це новий етап її життя. Водночас дуже бажаний, непередбачуваний і складний етап. Саме на цьому етапі дитина стає суб'єктом соціально-нормованої діяльності, коли дитина – це вже не «центр всесвіту», а суб'єкт, який повинен підлаштовуватись під нові правила поведінки, до нового графіку та ритму життя.

Безумовно, попередні етапи життя дитини готують її до школи, наприклад, в ДНЗ. Вченими та психологами доведено, що більшість дітей дошкільного віку прагнуть отримати новий статус «школяр». Проте, не всі розуміють, що буде далі безпосередньо відбуватися в їхньому шкільному житті.

Багато дітей хочуть піти до школи не тому, що бажають навчатися новому, а тому, що це щось цікаве та незвичне для них. Опинившись в новому середовищі дітям стає складно, вони розуміють, що навчальна діяльність – це не так легко як здавалося, вона відрізняється від ігрової діяльності в закладі дошкільної освіти. Наприклад, потрібно витратити час на домашню роботу. Тож необхідно заздалегідь з'ясувати рівень розвитку компонентів готовності дитини до школи. Адже бажання нового етапу життя – це ще не ознака готовності до навчання у школі.

Отже, дитина, яку відправляють до школи, має бути розвинена в емоційному, фізичному та соціальному відношенні. Дошкільник має досягти певного розумового рівня. Фізичний розвиток дитини має відповідати нормам медицини. Повинна бути розвинена дрібна моторика та зорово-рухова координація. Емоційно дитина має бути готова слухати вчителя та дотримуватись шкільних правил. Щоб перевірити чи готова дитина навчатися існує багато професійних тестів та анкет, які можна залучити для діагностики.

Таким чином, щоб відати дитину до школи, потрібно сприяти розвитку її готовності до навчання в школі ще з дошкільного віку. Адже ми з'ясували, що одного бажання дитини навчатися – недостатньо.

ОСНОВИ ПСИХОДІАГНОСТИКИ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Початок навчання в школі для дитини є великим стресом. Виникають інші суспільні взаємини, знайомство з новими дітьми та дорослими, змінюються інтереси, дитину привчають до дисципліни та контролю, з'являються додаткові обов'язки, вивчення великої кількості нової та цікавої інформації – це навантаження, яке сприяє виникненню емоційного та фізичного напруження у дитини молодшого шкільного віку. Тому, актуальною проблемою в даному періоді, є допомога дитині в проходженні перехідного етапу від дошкільного до молодшого шкільного періоду.

Завданнями Нової Української Школи є виховати особистість, дати дитині знання, уміння, навички, які вона буде використовувати по життю, але на початковому етапі потрібно визначити готовність дитини до школи, її індивідуальні особливості, звички, смаки, емоціональну та фізичну готовність до школи. Це можливо здійснити за допомогою психодіагностики.

Темою психодіагностики молодшого школяра займались такі вчені як: Р.Ахмад, Е.Баранова, О.Горбачова, Н.Гуткіна, К.Ізард, К.Фоменко та інші.

На сьогодні в усіх школах є психолог, який повинен працювати з дітьми, проводити різноманітні анкетування, тести та використовувати методики, щоб враховувати результати діагностики в процесі створення умов для адаптації дитини до школи. Серед психодіагностичних інструментів, які можливо застосовувати в молодшому шкільному віці, виокремлюють такі: «Методика візерунків»; «Методика визначення диференційованого сприйняття»; «Методика Пьєро на стійкість і переключення уваги»; «Методика 4 зайвий»; «Методика Б.Пашнева 12 тварин» та багато інших.

Отже, психодіагностика молодшого школяра є дуже важливим аспектом як дитини так і для її батьків. В початковій школі уміння та навички в дитини тільки формуються, тому вкрай важливо підтримувати її емоційне здоров'я, допомагати впоратись із проблемами та негараздами.

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

На сьогодні Нова українська школа працює на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти, в межах якої максимально враховуються здібності, потреби та інтереси кожної дитини. Досвід показує що традиційні форми навчання не завжди викликають в учнів інтерес, а отже не дають ефективного результату. Тому в роботі з учнями початкових класів необхідне впровадження активних форм і методів навчання, серед яких вагоме місце посідають ігрові технології.

Слід зазначити, що ігрова діяльність є провідною в учнів 1-2 класів та визначає розвиток кожної дитини. Саме тому я постійно застосовую і використовую на уроках різноманітні ігри: дидактичні, інтелектуальні, ігри з віршованими завданнями. Проведення ігор практикую систематично, починаючи з елементарних ігрових ситуацій, поступово ускладнюючи та урізноманітнюючи їх.

Приємом сторітеллінгу, а саме використання «Кубиків історій», є одним із сучасних інноваційних нововведень, який активізує творчо-пізнавальну діяльність учнів. Їх можна застосовувати на уроках з будь-яких предметів. Ось, декілька ігор, які я використовую у своїй діяльності. Гра «Добери», коли дитина обирає зображення на кубику та добирає до нього ознаку, дію, синонім, антонім тощо. На уроках математики пропоную дітям гру «Склади задачу» або «Вгадай». На уроках «Я досліджую світ», при вивченні теми «Пори року», учні використовують гру «Що візьму з собою?», коли обраному зображенню треба знайти застосування у відповідну пору року. Ігри «Професіонал» та «Енциклопедія» дають можливість практично засвоїти знання.

Отже, можна зробити висновок, що використання ігор з «Кубиками історій» підвищують пізнавальну та творчу активність школярів та роблять уроки більш цікавими.

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

У тезах розглянуто провідні положення застосування проектних технологій у підготовці фахівців хореографічного мистецтва.

Підготовка сучасного фахівця хореографічного мистецтва, митця нової генерації в реаліях інтенсивного розвитку сучасних технологій вимагає пошуку нових підходів до організації освітнього процесу.

На ринку праці є затребуваними конкурентоспроможні та компетентні фахівці хореографічного мистецтва, які готові до артистичної, викладацької, практичної та інших видів діяльності. З огляду на це застосування проектних технологій забезпечить формування як загальних, так і фахових компетентностей.

Успішне застосування проектних технологій передбачає зміни ролі викладача, який має орієнтуватися на такі провідні положення, як от:

- мотивація навчально-пізнавальної діяльності;
- проєкт має бути значущим для здобувачів, зокрема для їхньої майбутньої професійної діяльності;
- чітке планування етапів реалізації проєкту;
- здійснення контролю та надання необхідної допомоги учасникам освітнього процесу;
- організація самостійності здобувачів тощо [1, с.41].

Слід зазначити, що проєкти мають бути різноманітними, зокрема для фахівців хореографічного мистецтва, більшою мірою, творчими.

Список використаної літератури

- Медвідь Т.А. Творчі проєкти як засіб формування професійних компетентностей майбутнього хореографа. *Матеріали V Всеукраїнської. наук.-практ. конф. «Художні практики та мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності»*. Полтава. 2019. С.38-43.

*здобувачка другого року навчання третього освітньо-наукового рівня вищої
освіти кафедри освітології та інноваційної педагогіки
ХНПУ імені Г. С. Сковороди*

**ОСОБИСТІТЬ, МИСТЕЦТВО ТА ТВОРЧІСТЬ У ЦИФРОВОМУ
СЕРЕДОВИЩІ**

Сьогодні становлення особистості, особливо молоді, відбувається у вік цифрової модернізації суспільства, технологічною базою якого стали відкриття в галузі комп'ютерних та інформаційних технологій. Ці технології є основою формування інноваційної сфери щодо творчого потенціалу сучасної людини. Поряд із глобалізацією цифрового простору серед складових зазначеного процесу виокремлюють зростання цінності інформації для соціуму та можливість використання світової інформаційної бази та впровадження інформаційно-комунікативних технологій у всі сфери суспільного життя.

Поява цифрової техніки, яка працює із зображеннями, звуком, відео, закодованим двійковим кодом (1, 0) стало підґрунтям для формування інформаційного суспільства. Цифрове телебачення (Digital Television, DTV) – модель передачі відео- та аудіосигналу від транслятора до ТВ-приймача, якими можуть бути не лише телевізор, але й комп'ютер, мобільний телефон тощо.

Цифрова техніка дає можливість створення електронного продукту великими об'ємами тиражування без обмеження місця та часу. У медіасередовищі діє медіакультура, в рамках якої формуються нові соціальні групи, що поєднуються загальними темами, інтересами, з'являються молодіжні субкультури: геймери (комп'ютерні ігри), меломани (музика), функціонують нові види мистецтва.

Глобальна цифровізація суспільства, мультимедійні технології в інтеграції з високим мистецтвом набувають великого виховного значення в становленні свідомості молоді. Технічний прогрес, який сприяв становленню цифрового суспільства, розкрив нові можливості для нового мистецтва, зокрема створення нового віртуального простору (віртуальних виставок, конкурсів, віртуальних музеїв, турів тощо).

КАЗКОТЕРАПІЯ, ЯК СУЧАСНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Казки крім унікальної естетичної привабливості навчають дітей пізнавати себе, розвивати самосвідомість, жити у злагоді з іншими людьми. Казкотерапія, як сучасний напрям розвитку дитини, має мету допомагати дітям розвиватись.

Казкотерапія – це ефективний метод роботи з учнями, в особливості у початковій школі, які мають певні емоційні та поведінкові порушення. Цей метод представляє собою пірнання у казковий вимір, створення неповторної казкової атмосфери. Завдяки цьому методу, дитина може у своїй уяві здійснити всі свої мрії, побороти страхи, комплекси, та знайти вихід з певних складних ситуацій.

Велика кількість вчених вивчали казкотерапію, але найбільш комплексно цим питанням займались Т. Зінкевич - Євстігнеєва та Т. Грабенко. Вони провели проектну діагностику, визначили принципи взаємодії вчителя та учнів, психопрофілактику людини та її розвиток через внутрішню гармонію. Основою розробки є визнання індивідуальності кожної людини, створення умов для гармонійного розвитку, активізація пізнавальної діяльності, творчості, можливостей та здібностей. Завданням вчителя є створення необхідних навчальних та виховних ситуацій для розкриття талантів та стимулювання до саморозвитку. Ефективним шляхом вирішення цього завдання стає використання вчителем методів та прийомів казкотерапії.

У процесі використання казкотерапії треба враховувати психологічні механізми впливу казок, тому що казки є символічним та глибинним проживанням вікових криз. Вони також вмикають адекватні адаптаційні захисні механізми, які допомагають подолати труднощі.

Отже, можемо зробити висновок, що при використанні казкотерапії дитина може відновити гармонію із внутрішнім «Я», цей метод сприяє розширенню потенціалу, самопізнанню та у метафоричній формі допомагає усуненню таких несприятливих якостей: нерішучість, страхи, агресію.

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ЗБАГАЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Сьогодні одним із суттєвих викликів на розтоці дихотомічних процесів, які відбуваються в Україні, є підготовка майбутніх педагогів, спроможних відтворювати і збагачувати культуру навіть у нестабільних умовах, динамізмі і мінливості життєвих викликів сучасності. Тому у закладах вищої освіти особлива увага надається розвитку творчих здібностей як невід'ємному складнику якісної підготовки майбутніх фахівців освіти, бо саме творча особистість здатна забезпечувати і підтримувати сталий розвиток суспільства.

Одним з сучасних прогресивних засобів творчого розвитку майбутніх фахівців є мистецька освіта. Саме через мистецьку освіту, зокрема такий його вид, як хоровий спів, що має глибокі національні традиції, передається культурна і мистецька спадщина українського народу. У процесі хорового співу майбутній педагог долучається до культурних цінностей рідного народу та отримує універсальні засоби для інкультуруючого впливу на своїх вихованців. До того ж, зазначимо, що це універсальний і загальнодоступний вид творчості, навіть в режимі теперішнього часу у складних умовах, коли інші засоби освіти, педагогічної комунікації і відновлення творчих ресурсів особистості часто залишаються недосяжними.

Результатом залучення майбутніх вихователів до індивідуального і хорового співу, зокрема й в онлайн-форматі, є потужний розвиток творчої особистості, розвиток її комунікативних здібностей, актуалізації творчого потенціалу й підвищення рівня психологічної стійкості, що сьогодні є необхідною вимогою до фахівця-педагога.

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ АКТИВАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Головна мета української освіти ХХІ століття - створити умови для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України. Сучасна освіта передбачає всебічний розвиток та виховання особистості, розвиток комунікативних компетентностей учнів.

Навчання в школі може бути приємним і радісним для дитини, а може мати гіркий присмак. А це залежить тільки від вчителя. Крім основної мети уроку, вчитель має ставити за мету – побачити в очах дітей здивування, зацікавленість, здоровий азарт. Досягти цієї мети допоможе гра.

Особливе місце займають дидактичні ігри. Дидактична мета, прихована в ігровому завданні, стає непомітною для дитини, засвоєння пізнавального змісту відбувається не навмисне, а під час цікавих ігрових дій (приховування і пошуку, загадування і відгадування, елементів змагання у досягненні ігрового результату тощо).

У своїй практиці використовую гру «Кращий рибалка». Учні за командою починають знаходити значення виразів. Той, хто розв'язав правильно більшу кількість виразів, вважається кращим рибалкою і отримує рибку. Також, в 3 класі, щоб повторити відмінкові закінчення, доцільна гра «Ведмідь, який утік». Завдання гри: повернути слово ведмідь в речення, змінюючи закінчення за відмінками.

Таким чином, створення ігрових ситуацій сприяє тому, що діти непомітно для себе і без особливого напруження набувають певних навичок, знань, умінь. Також, розвивається вміння приймати нестандартні рішення, критично мислити, виховуються фізичні та психологічні якості, необхідні для майбутнього діяча та працівника.

ДО ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРОВАНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Сьогодні доволі складні нестабільні, тривожні соціальні і психологічні умови життя загострили поширення серед дітей різних форм психофізичного неблагополуччя, що стає однією з важливих суспільних проблем. Одним із головних завдань закладів дошкільної освіти є забезпечення належних умов для повноцінного, своєчасного та різнобічного розвитку дитини, що можливо через вдосконалення системи дошкільної освіти, підготовки компетентних педагогічних кадрів.

Повноцінний розвиток дитини з особливостями поведінки можливий лише при створенні комфортних умов для її розвитку, вдосконалення, спеціально організованого цілеспрямованого навчання та виховання. Тому одним із важливих завдань педагога є пошук методів, засобів, вірного інструментарію, за допомогою якого можна подолати стан дитини з поведінковими розладами, спрямувати її увагу та активність на суспільно-корисну діяльність.

У зв'язку з цим педагогічним працівникам необхідно зосередитись як на зниженні рівня внутрішньої напруги і зменшенні проявів поведінкових розладів у «проблемних» дітей, так і на створенні сприятливих умов для формування толерантного, доброзичливого ставлення до них з боку інших дітей. Адже вченими доведено, що саме мистецтво, активна творча діяльність особистості має вплив на емоційну сферу людини. Суттєвим фактором побудови сприятливого освітнього середовища для виховання дітей з особливими освітніми потребами є дотримання принципів побудови навчального матеріалу з урахуванням потреб інтегрованого мистецького розвитку особистості, створення психолого-педагогічних умов, що сприятимуть духовному, інтелектуальному, емоційному, естетичному, соціальному, розумовому розвитку дітей із поведінковими розладами.

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ

В Україні в складних умовах воєнного стану дошкільники та їх батьки потребують особливої підтримки. Тому сьогодні необхідно всім підрозділам освіти об'єднати свої зусилля для організації освітнього процесу таким чином, щоб забезпечити фізичний і психологічний розвиток дітей, умови безпечного освітнього середовища для навчання і виховання, можливість успішної соціалізації дітей дошкільного віку. До цього процесу залучені і здобувачі вищої освіти – майбутні вихователі, проходячи педагогічну практику в ЗДО.

Зміст педагогічної практики у закладах дошкільної освіти спрямований на співпрацю з педагогічними працівниками закладів дошкільної освіти. Завдання, що виконують практиканти, орієнтовані на вирішення психолого-педагогічних проблем сьогодення. Задля цього здобувачі вищої освіти створюють електронний банк матеріалів психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку. У теперішній час комунікація вихователів з дітьми ведеться в основному за допомогою батьків, яким доводиться забезпечувати емоційний комфорт дітям. Для підтримки батьків практикантами розробляються консультативні матеріали.

Для підвищення спокою і створення позитивних емоцій у дітей здобувачами-практикантами створюються арт-педагогічні творчі проєкти. Використовуючи різні арт-терапевтичні технології, практиканти записують для дітей відео виготовлення різноманітних поробок з художніх матеріалів, показу музичних ритмопластичних етюдів, театральних вистав, ігор з пальчиками. Адже мистецтво є потужним інструментом впливу на психічний стан людини, допомагає у позбавленні від страху, забезпечує емоційний комфорт.

Отже, педагогічна практика здобувачів вищої освіти спрямована не лише на підвищення рівня професійних компетентностей майбутніх вихователів, а й на вирішення головної мети – виховання здорового суспільства України майбутнього.

ІНТЕГРАТИВНІСТЬ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Однією з головних цілей нашого суспільства є виховання всебічно розвиненої багатогранної особистості, яка буде мати здатність до гнучкого критичного мислення та швидкої реакції на зміну соціальних обставин, вміти приймати оригінальні рішення, творчо вирішувати складні проблеми. Найкращим засобом творчого розвитку особистості дитини є введення його у світ прекрасного через мистецтво. Сьогодні, орієнтуючись на виклик сучасного соціуму – орієнтир на soft skills, у Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.) підкреслюється важливість розвитку мистецько-творчих компетентностей дошкільників.

Метою освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» визначено допомогу дитині в створенні її власної картини світу, відтворення через художній образ. Створення творчого художнього образу відбувається завдяки пережитим емоційним враженням від контактування з різними об'єктами освітнього середовища. Великого значення при цьому набуває розвиток інтегративності художнього мислення дошкільників. Пізнання навколишнього світу, пробудження, розвиток і збагачення почуттів та потреб дитини спираються на живі відчуття і враження у вигляді звуків, кольорів, форм і простору. Особистісно орієнтоване залучення дітей до різних видів мистецтва в їх взаємозв'язку, результатом якого є формування комплексу естетичних якостей особистості, поліхудожньої свідомості і здатності до поліхудожньої діяльності забезпечує готовність до художньо-творчої самореалізації і художньо-естетичного самовдосконалення.

Отже, вирішувати завдання творчого розвитку дошкільників ефективно допоможуть спеціально підготовлені інтегровані заняття, які сприятимуть розвитку креативності, ініціативності та творчої активності дошкільників в різних видах діяльності.

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема духовного розвитку підростаючого покоління залежить від показників якості життя суспільства. Шанси цього розвитку значно знижуються, коли в суспільстві панують жорстокість, агресія та війни. Лише справжні духовні основи та моральність буття суспільства, їх відродження допоможуть подолати кризу, що сталася в нашому житті.

Формування здорової духовно розвинутої особистості починається з дитинства, коли прищеплюються дитині такі моральних цінностей як доброта і любов, співчуття і милосердя, совість і чесність, терпимість і доброзичливість та інші. У дошкільному дитинстві закладаються основи моральності, дитина отримує первісний досвід, який впливає, в свою чергу, на розвиток її емоційної чутливості. Починати роботу з формування основ духовності необхідно з моменту оволодіння дитиною способами пізнання і взаємодією зі світом, засвоєння нею норм і правил поведінки в суспільстві.

Метою формування духовної культури у дошкільників є допомога в засвоєнні етичних, моральних, естетичних, екологічних, художніх цінності традиційної національної культури. За твердженням дослідників, виховання і соціалізація є базовими національним цінностями, які зберігаються в традиціях кожної сім'ї. Морально-поведінкові культурні норми і цінності кожного народу зберігаються у фольклорі, зокрема, музичному. Адже музичний фольклор є дієвим і яким засобом, у якому міститься великий дидактичний потенціал. Він є універсальним засобом педагогічного впливу на дітей, «інструментом» розумового і духовного розвитку.

Формування духовної культури дошкільників засобами музичного фольклору можливе лише за умови організації спеціальної підготовки майбутнього вихователя – створення інтегрального утворення особистості, що виникає при об'єднанні мотивів, професійних компетентностей і педагогічного досвіду, адекватних вимогам відповідного напрямку професійно-педагогічної діяльності.

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дошкільна освіта має великого значення в наступній освітній діяльності дитини, надає позитивний поштовх інтенсивному інтелектуальному та особистісному розвитку дітей. Систематична педагогічна діяльність з формування пізнавальної активності дітей у дошкільному закладі – важливий компонент освітньої роботи з встановлення цільових орієнтирів у дітей дошкільного віку.

Науковці називають основними показниками пізнавальної активності цілеспрямованість та стійкість пізнавальних інтересів, бажання до самостійного й ефективного засвоєння та усвідомлення інформації, володіння методами пізнавальної діяльності, самокритичність мислення, вольові зусилля для досягнення навчально-пізнавальної мети. Організуюючи пізнавальну діяльність дошкільників, вихователю необхідно враховувати основні критерії аналізу пізнавального розвитку дошкільника (загальна особистісна спрямованість дитини, якісна оцінка рівня активно-пізнавального ставлення до навколишнього світу, характеристика предметного змісту свідомості дитини (скільки ознак, які з них і в який спосіб дитина може враховувати і пов'язувати в цілісному предметі). Розумовий розвиток дитини залежить від ступеня розвитку в дитини пізнавальний процесів, сформованості вміння мислити, обґрунтовувати свої власні думки, здатності виявляти інтерес до пізнання навколишнього світу, вибудовувати власні судження, користуватися поняттями й узагальненнями тощо.

Формування пізнавальної активності дошкільників буде успішним, якщо будуть створені вихователем певні умови освітньої діяльності, що дозволяють дитині творчо вирішувати пізнавальні завдання, проявляти ініціативу, самостійність і відповідальність, довільно керувати своєю поведінкою.

НАРОДНА ПЕДАГОГІКА У СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Українська народна педагогіка займає вагоме місце в педагогічній діяльності й творчій спадщині Григорія Сковороди. З нею він був нерозривно пов'язаний упродовж усього життя. Філософ щиро захоплювався педагогічною мудрістю народу. Г. Сковорода звертав увагу на виховний досвід народу в житті суспільства: «Досвід – батько мистецтва, поведінки й звички».

Духовна постать Г. Сковороди формувалася під враженням чарівної української природи, яку він надзвичайно любив і серед неї прожив життя, під впливом українського побуту, де визначну роль відіграла родина й рідна школа з материнською мовою навчання. Серед усіх надбань людини найбільшу цінність має добре виховання, одержане в дитинстві та в юності від батьків у родинному колі. Традиційна батьківська педагогіка це педагогіка життя. Традиції національної педагогіки зростали на коріннях давнини, коли лише формувалася українська людність.

Григорій Сковорода майже в кожному творі посилається на народну педагогіку, вважаючи, що джерела знань та мудрість народного досвіду притаманна природній сутності людини. Філософ добре знав й високо цінував засоби української народної педагогіки: рідну мову, український фольклор, традиційну практику родинного виховання дітей, національні звичаї, традиції, свята, обряди, символи, розмаїття народного мистецтва, народні дитячі ігри та іграшки.

Педагогічна теорія Г. Сковороди пройнята духом народності, народними ідеалами, побудована на найкращих народних традиціях. Григорій Сковорода – прихильник принципу народності у вихованні. Природа та суспільне призначення людини- основа фундаментального виховання. Мудрість народної педагогіки віками визначала провідні завдання родинного виховання. Виховання повинно відповідати інтересам народу, жититися з народних джерел і зберігатися в житті кожного народу.

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г. Сковороди
Психологічна служба

Вузівська науково-теоретична інтернет-конференція
для студентів, аспірантів, викладачів, учителів шкіл, вихователів

МОДЕЛІ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ У СУЧАСНИХ
СОЦІОКУЛЬТУРНИХ КОНТЕКСТАХ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Вузівська науково-теоретична інтернет-конференція, ініціатором проведення якої є Психологічна служба Харківського національного педагогічного університету імені Г. Сковороди. Конференція присвячена проблемам практичної психології в педагогіці, пошуку нових підходів у їх вирішенні.

Організаційний комітет запрошує Вас до участі в роботі інтернет-конференції, яка відбудеться в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. Сковороди за адресою м. Харків, вул. Валентинівська, 2.

Робоча мова конференції: українська, англійська.

Для участі в роботі конференції необхідно:

1. Надіслати на адресу Оргкомітету (або особисто) друкований варіант тез доповіді, підписаний автором/авторами та науковим керівником, а також їх електронний варіант.
2. Оргкомітет і редакція збірника залишає за собою право скорочувати, а також не друкувати тези, які містять граматичні, стилістичні помилки, виконані з порушенням вимог до оформлення матеріалів.

Вимоги до оформлення матеріалів:

Обсяг тез: 1 **повна** сторінка формату А4, виконана в редакторі MS Word.
Розмір полів: ліве, праве, верхнє, нижнє – 20 мм. Міжрядковий інтервал - 1,5.
Шрифт Times New Roman, кегль 14.

Порядок оформлення:

- 1 – ініціали та прізвище автора/авторів (по правому краю, жирно, курсив, кегль 14);
- 2 – ініціали та прізвище наукового керівника (по правому краю, жирно, курсив, кегль 14);
- 3 – назва доповіді (великі букви, посередині, жирно, кегль 14);
- 4 – основний текст (по ширині, абзацний виступ 0,95, переноси слів не допускаються, по тексту використовуються однакові лапки: „” та апостроф ’, кегль 14).

ВЗІРЕЦЬ

І. Іванова
наук. кер. В. Петренко

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ І БАТЬКІВ У ЗДО

Адреса Організаційного комітету

Україна, 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. Сковороди
Психологічна служба, 401-б. Тел: (0572) 778-69-12.
E-mail: kaf-anthropology@hnpu.edu.ua

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, 2022

Наукове видання

**МОДЕЛІ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ У СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ
КОНТЕКСТАХ**

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ
ВУЗІВСЬКОЇ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ВИКЛАДАЧІВ,
УЧИТЕЛІВ ШКІЛ, ВИХОВАТЕЛІВ
14 листопада 2022 року

Відповідальний редактор
Дорожко Ірина Іванівна

Художній редактор, комп'ютерна верстка, коректор
Дзюбич О.М.

Відповідальність за дотримання вимог академічної доброчесності несе автор/автори.